

FARKAS CSABA

AZ ELFELEDETT SÁRKÁNY: HERMÁNY NEMBELI LACK (1328–1359)

A Lackfi család történetének kezdete a szerény, ám nagy múltú Hermány nemzetséig nyúlik vissza. Az ebből származó családnak Lack, avagy László vetette meg alapját. Leszármazottai kis túlzással a XIV. századi magyar történelem legfontosabb bárói dinasztiájává lettek. Unokái még az Anjoukat is túlélve egészen 1397-ig az ország egyik leghatalmasabb familiájának tagjai voltak.¹ Az Anjouk, különösen I. (Nagy) Lajos négy évtizedes uralkodása alatt befutott karrierjük is indokolja annak megválaszolását, hogy honnan indult ennek a családnak a története. Válaszra vár az a kérdés is, hogy Lack szerepe miként járult hozzá fiai előrelépéséhez. Dolgozatomban személyén túl nem csupán családja, fiai, hanem a kortárs politikai elit is szerepet kapott. Igyekeztem családi kapcsolataira, tisztségeire és ezáltal familiárisaira is rávilágítani. Szécsényi Tamás erdélyi vajdával való kapcsolatának alakulásával az Anjou-monarchia működési mechanizmusának, személyi összefonódásainak kérdésére is választ kerestem. A királyi udvarban és I. Károly seregében megforduló székelyispán, Lack, korának jellegzetes figurája. Fiaival való kapcsolatán keresztül, különösen birtokai felosztása és politikai értelemben vett visszalépése egy, a korszakban — tudomásom szerint — egyedi életpálya felvázolását teszi lehetővé.

Dénes fia Lack

A Hermány nemzetség tagjai az XIII. századi országos politikában nem töltöttek be fontos szerepet. Egyikük, Mátyás szepesi prépostként tűnt fel IV. Béla idején.² Az azonban, hogy Kézai Simon, IV. László udvari papja érdemesnek tartotta

1 A családdal Luxemburgi Zsigmond és bárói számoltak le 1397-ben. Ld. *Mályusz Elemér*: Zsigmond király uralma Magyarországon 1387–1437. Bp., 1984. 37–38. p.

2 1245: CDES II. 195. sz.; 1248. s. d.: CDES II. 300. sz.; 1260: RA 1248. sz. *Engel*: Gen. Herman nem 5. tábla: Meszesi ág — 1246–60 között szerepel forrásokban. Két unokaöccsétől, Istvántól a meszesi-, Bekétől a szebenyei-ág származott. Mátyásra ld. *Wertner Mór*: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I–II. köt. Temesvár, 1892. II. 19–20. p.; *Szücs Jenő*: Az utolsó Árpádok. Bp., 1993. 26. p. Korábban esztergomi kanonok, 1239-ben IV. Béla IX. Gergely pápához küldte Rátót nembeli Mátyás váci püspök esztergomi érsekké történő kinevezése

megemlíteni őket, jelzi, hogy az 1280-as években az udvarban számoltak velük. Mikor Kézai műve megszületett, akkor lépett a politika színpadára Hermánynembeli Rubin, aki 1278-ban Aba Finta erdélyi alvajdája volt.³ Valószínűleg végig Finta helyetteseként tevékenykedhetett Erdélyben, mivel 1280-ban a király vasi ispánná nevezte ki.⁴ Nem mellesleg Finta ugyanekkor lett nádor, somogyi és soproni ispán is. Mindezekon túl 1283-ban Rubin szerepel országbíróként⁵ (egy János nevű személyt leszámítva), közvetlenül Aba nembeli (Dávid fia) Péter után. Nem nehéz észrevennünk azt a kapcsolatot, amely közte és az Abák között fennállott.

Ugyan közvetlen családi kapocs — leszámítva az egy gens-hez való tartozást — nem mutatható ki Lack és Rubin között, Rubin személye több magyarázattal is szolgálhat számunkra arra nézve, hogy az alapvetően Vas megyei birtokokkal rendelkező nemzetség tagjai miként származtak el Csanád és Arad megyékbe,⁶ a Temes vidékére, és hogyan szereztek Erdélyben birtokokat.⁷ Rubin erdélyi alvajdasága lehetőséget adott, hogy családjának egyik ága elvándorolhasson az akkor már a Kőszegiek uralma alá kerülő Vas megyéből.⁸ Rubint azonban nem

ügyében, ld. *Pirhalla Márton*: A szepesi prépostság vázlatos története kezdetétől a püspökség felállításáig. Lőcse, 1899. 14–15. p.

- 3 UBB II. 124. p.; *Zsoldos*: Arch. 39. p. — Finta 1278. nov. 6-tól egészen 1280. júl. 19-ig mutatható ki a forrásokban. Vas megyei szerepére ld. *Kis Péter*: A királyi szolgálonépi szervezet a 13–14. században. Szeged, 2010. 33–34. p.
- 4 1280. júl. 19.: RA 3056. sz.; *Zsoldos*: Arch. 225. p. — Utódja Héder nembeli (Henrik fia) János (Iván) lett, aki ezzel egy időben a szomszédos Sopron megye élén állt, nem mellesleg szlávón bán volt.
- 5 1283. márc. 10.: RA 3212. sz.; *Zsoldos*: Arch. 34. p. — Egy Domokos nevű alországbíró is ismert, utódja csak 1285-ben mutatható ki Balassa Demeter személyében.
- 6 Arad a XIII–XIV. század fordulóján Kán László erdélyi vajda uralma alá került. Ugyan a megye ispánjait csak 1240-ig ismerjük, megfontolásra érdemes az a hipotézis, miszerint Arad már korábban is egy-egy vajda irányítása alá került. A megyére ld. *Zsoldos*: Arch. 125. p. ill. *Engel*: Arch. 97. p.
- 7 IV. László 1278-ban Mezősomlyón (Krassó m.), valamint Temesváron is megfordult. 1278. jún. 19-én Csanádon találjuk: DL 66 784; *Kádár Tamás*: IV. László király itineráriuma (1264–[1272]–1290). In: Fons, 23. (2016) 1. sz. 24–25. p. (3–64. p.) 1279 elején Aradon tartózkodott: *uo.* 27. p., de 1280 elején megfordult Besztercében is: *uo.* 28. p. A jelzett időszakban IV. László mindössze egyszer volt Erdélyben. Rubin ekkor adományt is nyerhetett a királytól, habár erről hallgatnak forrásaink.
- 8 *Kristó Gyula*: A Kőszegiek kiskirálysága. In: *Uő*: Tanulmányok az Árpád-korról. Bp., 1983. 243., 252. p. (241–268. p.) — Héder nembeli (Nagy) Henrik kezén lévő várakról az 1271. évi pozsonyi béke is beszámol, bővebben ld. *Zsoldos Attila*: A Henrik-fiak: a Héder nembéli Kő-

tudjuk elhelyezni a Hermány nemzetség öt ágának egyikén sem.⁹ A felpestesi-ágból származó Makraiak viszont Hunyadban rendelkeztek birtokokkal, többen közülük a későbbiekben Lackfi István mellett harcoltak Dél-Itáliában.¹⁰ Lack 1329-ben erdélyi rokonaival megosztzott öröklött birtokain:¹¹ az erdélyi káptalan 1330. évi, I. Károlyhoz küldött jelentése tételesen felsorolja a Lackot illető részeket.¹² Az oklevélben szereplő rokonok szülei (Gecse, Gergely)¹³ talán Lack apjának, Dénesnek a fivérei lehettek,¹⁴ így nem tűnik lehetetlennek, hogy Lacknak, valamint erdélyi rokonainak nagyapja Rubin, vagy annak rokona, esetleg fivére lett volna.

Lack apja, Dénes teljesen ismeretlen az utókor számára, hiszen sem az utolsó Árpádok, sem I. Károly korai tisztviselői között nem találjuk.¹⁵ Mindenképpen az 1280-as és 1310-es évek közötti időszakban van helye a nemzetség történetében. Ugyanakkor találkozunk azzal a Lamperttel is, akit I. Károly 1314-ben országbíróvá nevezett ki,¹⁶ és maga is Hermány nembeli volt.¹⁷ Dénes szerepe tehát abban, hogy Lack pályafutása miként alakult, feltehetően jóval kevesebbet nyomott a latban, mint egy báróvá előléptetett rokoné, Lamperté, aki sűrűn megfordult a király környezetében. Ott volt 1315 nyarán a Lippán tartózkodó I. Károly mellett ő is, miként más bárók.¹⁸ Pont akkor és ott, ahol feltehetően döntés született arról, hogy I. Károly seregvezérei, a Szécsi-fivérek megtámadják Kán László-fiainak

szegiek. In: Vasi Szemle, 64. (2010) 6. sz. 653. p. (651–661. p.). Karácsonyi Temes megyei családként számolt a Lackfiakkal: *Karácsonyi*, 1889. 7–8. p.

- 9 Ezek a bakonyai-, hermáni-, lackfi-, meszesi- és pestesi-ágak. Ld. *Engel*: Gen. Hermán nem.
- 10 *Karácsonyi*, 1995. 632. p. Vö. *Majláth Béla*: A Laczk nemzetség. In: *Turul*, 2. (1884) 21–29. p.
- 11 1329. aug. 20.: DF 253 701, AOkt. XIII. 466. sz.; *Karácsonyi*, 1995. 625. p.
- 12 1330. ápr. 14.: DF 253 701, EO II. 672. sz.
- 13 Lack unokafivérei közül egyedül Gecse fia Jánosra vonatkozóan találtam adatot. Az azonosítás további vizsgálat tárgyát képezi. Kraszna megyei birtok határjárásakor szomszéd (Iohannes filius Geche): 1347. nov. 15.: EO III. 430. sz. 1342-ben Lack fiainak osztozkodásakor Miklós Kraszna megyei birtokot is kapott: DL 87 130, AOkt. XXVI. 169. sz.
- 14 *Engel*: Gen. Hermán nem I. tábla: Pestesi ág.
- 15 *Zsoldos*: Arch. 297. p.; *Karácsonyi*, 1886. 167. p.
- 16 *Engel*: Arch. I. 6. p.; *Bertényi*, 1974. 64–67. p.; *Piti Ferenc*: Okleveles adatok az 1324. évi országbíróváltáshoz. In: *Fons*, 4. (1997) 2. sz. 243–250. p.; *Almási Tibor*: Hermán nembéli Lampert királyi országbíró működésének okleveles adatai. In: *Forum. Acta Juridica et Politica*, 7. (2017) 1. sz. 5–29. p.
- 17 Pecscétimere 1323-ban egy sárkányt ábrázol, mely kétséget kizáróan a Hermány nemzetséghez köti: *Engel-Lővei*, 1998. 138. p.
- 18 1315. júl. 8.: AOkt. IV. 118. sz.; *Kristó*, 2003. 320. p.

territóriumát.¹⁹ Sajnos a rokonság ismeretében sem tudunk arra a kérdésre választ adni, hogy a Hunyad megyében birtokos család, Lack, illetve apja, Dénes, milyen körülmények között vészelték át Kán László erdélyi uralmát, annak szolgálatában, esetleg távolságot tartva tőle. Az erdélyi érdekeltség nyomán azonban nem tűnik lehetetlennek, hogy az 1316-ban Hátszeg felől Déva alá vonuló Szécsi Pál és Miklós vezette seregben ott volt maga Hermány nembeli Lack is. Ez magyarázatul szolgálna arra, hogy miként jutott kezére az a tucatnyi birtok, amelyek zömében az erdélyi oligarcha kezén lévő Arad megyében terültek el. Lampert és Lack kapcsolatáról nem tudunk semmit, élettörténetükben közös elem csupán a származás, valamint a mindkettejük által viselt csanádi ispáni cím.²⁰

Kérdéses, hogy az 1342-ben felosztásra kerülő javakat Lack vajon örökölte, vagy maga kapta azokat adományként I. Károlytól?²¹ Örökölhette Lamperttől is királyi jóváhagyással, de nagy valószínűséggel saját szerzeményekről lehetett szó, így nem kellett osztozkodnia fiainak az erdélyi rokonsággal. További érvenként hozható fel, hogy a birtokok a környéken vándorló, majd állandósuló királyi udvarhoz, Temesvárhoz közel terültek el.²² Az 1329. évi birtokosztály azonban inkább arra utalhat, hogy Lack és apja eredetileg Erdélyben rendelkeztek javakkal,²³ a rokon Lampert pedig 1314-ben országbírói méltósága mellett Csanád megye ispánságát nyerte el a királytól.²⁴ Nem zárható tehát ki, hogy ezt követően tett szert Lampert és így Lack is Csanád és Arad megyékben egyaránt birtokokra.²⁵

Az ország hódoltatása az 1310-es években szakadatlanul folyt, Lampert mellett Lack már ekkor is a király környezetéhez tartozhatott, tisztségéről azonban, csakúgy mint az oligarchák elleni harcokban való részvételéről, semmit sem tudunk.²⁶

19 A hadjáratra ld. *Zsoldos Attila*: Erdélyi háborúk a 14. század elején. In: *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok 6–16. század*. Szerk. Pósn László – Veszprémy László. Bp., 2016. 198–231. p.

20 *Engel*: Arch. I. 122. p.

21 1342. máj. 1.: AOkt. XXVI. 169. sz., DL 87 130 — A birtokok tételes felsorolása helyett azokat a megyéket érdemes megemlíteni, ahol azok elterültek. Ezek közül a legtöbb Arad megyében, valamint Csanádban feküdt, de rendelkezett földdel Szolnok, Kraszna megyékben is.

22 *Karácsonyi*, 1889. 8. p.; *Kristó*, 2003a. 301. p.

23 1329. aug. 20.: DF 253 701, AOkt. XIII. 466. sz.; *Karácsonyi*, 1995. 625. p.

24 *Engel*: Arch. I. 122. p.

25 *Karácsonyi*, 1995. 626. p. — Lack rezidenciája is Arad megyében, Kerekegyháza volt.

26 I. Károly első főuraira ld. *Kristó Gyula*: I. Károly főúri elitje (1301–1309). In: *Századok*, 133. (1999) 41–62. p.

Lack a báró és az ispán

Lack élete során összesen négy tisztséget viselt. Csanádi ispánsága ezek között kivételt képez, hiszen székelyispáni, megyyesi, valamint beszercei ispáni méltóságai egyaránt Erdélyhez kötődtek. Székelyispánként 1328-ban báró lett,²⁷ de fia, István már 1326-tól királyi lovászmester. Az 1323. évi osztrák–magyar békekötést még Kacsics nembeli Simon erősítette meg székelyispánként,²⁸ 1328 őszén viszont már Lackot találjuk *comes Siculorum*-ként az I. Károly és a Habsburg hercegek közötti békeokmányon.²⁹ A világi méltóságok között ő itt az előkelő nyolcadik helyen szerepelt, közvetlenül utána fia, István lovászmester, aki a Pozsonyban tartózkodó uralkodó seregvézéréként tevékenykedett a háború során.³⁰

Lack ispáni tisztségei közül³¹ a csanádit vegyük először szemügyre. Bár rokona, Lampert országbíró korábban már bírta a megyét, azt Lack nem az ő utódjaként nyerte el a királytól.³² Kettejük között Telegdi Miklóst találjuk a megye élén, aki csak 1326-ban szerepel ispánként. Az ezt követő 13 évben Csanád élén senki sem található, lehetséges, hogy Lack is hamarabb került tisztségébe, mint 1339.³³ Csanád megye korabeli rangjával kapcsolatban a jelzett korszakra vonatkozóan³⁴ röviden érdemes a szomszédos megyéket is áttekinteni. Nevezetesen azt, hogy

27 Szécsényi Tamás és Ákos Mikcs már jóval korábban, az 1310-es évektől tisztviselők.

28 *Fügedi*, 1986. 238. p. Pecsetjét említik, tisztségét nem 1323-ban: *Karácsonyi*, 1886. 168. p.; *Karácsonyi*, 1887. 8. p.; *Fügedi*, 1986. 238. p. Ugyanakkor a pecsétkatalógusban nem található nyomát ennek, arra csak 1328-ban van adatunk: *Engel–Lövei*, 1998. 137–140. p. 1323-ban Hermány nembeli Lampert országbíró pecsetje látható. Karácsonyinnál szereplő forrás I. Károly és az osztrák hercegek közötti egyezségről nem tünteti fel nevét: CD VIII/7. 147. p. Kacsics nembeli Simon ekkor még élt: *Engel: Arch. I.* 192. p.

29 A háborúra ld. *Wertner*, 1913. 44–64., 234–246. p.; *Engel–Lövei*, 1998. 143. p. 6. kép, 144. p. *Wertner Mór: Az 1328. évi magyar-osztrák hadjárat*. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 14. (1913) 44–64., 234–246. p.

30 *Kristó*, 1983. 73–74. p. — Az 1328 júliusa és szeptembere között zajló háborúval kapcsolatban Lack neve csak a békeokmányon szerepel, hadi szerepéről nincsenek információink. Mivel a hadjárat során I. Károly végig Pozsonyban tartózkodott, az is lehetséges, hogy Lack is a környezetében volt ekkor. A bárók szerepére ld. *Engel*, 1982. 883. p.

31 Ispáni kinevezéseiről nem maradt fenn forrás, habár a legkorábbi kinevező királyi parancslevél 1328-ból származik. Ld. *Engel*, 1982. 887. p.

32 *Engel: Arch. I.* 122. p. — Éppen 1326-ban ispán Telegdi, és valószínűleg Lampertet követte.

33 1339. szept. 15.: DF 277 287, DF 277 288, AOKl. XXIII. 549. sz., 550. sz.

34 A korabeli csanádi egyházmegyére ld. *Petrovics István: A Duna–Tisza–Maros-köz és Temesvár egyházi viszonyai a középkorban*. In: *Erdélyi várostörténeti tanulmányok*. Szerk. Bárdi Nándor – Fleisz János – Pál Judit. Csíkszereda, 2001. 46. p. (43–68. p.)

kik, milyen másik méltósággal rendelkeztek, illetve mely vár/várok élén álltak. Erre az alábbi táblázat lesz segítségünkre:³⁵

megye	ispán	vár	egyéb tisztsége
Arad ³⁶	Szcsényi Tamás (1319–42)	Solymos	erdélyi vajda
Bács ³⁷	Nekcsei Demeter (1321–29) Druget János (1330–33) Alsáni János (1333–34) Ostfi Miklós (1335–39) Ostfi Domokos (1340–53)	–	tárnokmester nádor macsói bán macsói bán macsói bán
Békés ³⁸	Acsai (Berend fia) Márton (1329–46)	–	–
Bihar ³⁹	Futaki Dénes (1320–32) Nekcsei Demeter (1333–38) Fonyi Balázs (1338) Perényi Miklós (1341–42) Zsámboki Miklós (1342–56)	Sólyomkő – – –	sólyomkői várnagy tárnokmester – sólyomkői várnagy nádor
Bodrog ⁴⁰	Garai Pál (1317–28)	Kőszeg	kőszegi várnagy (1317–20), macsói bán 1320–28), + Valkó, Szerém

35 Az 1326 és 1342 közötti ispánokat vettem csak figyelembe.

36 *Engel: Arch. I. 97. p.* — A solymosi vár Lippp városával és kerületével együtt került a mindenkori ispánhoz: *uo. I. 413. p.*

37 *Engel: Arch. I. 100. p.* — A megye területén egyedül a bácsi vár terület el, mely a kalocsai érsekség székhelye volt, az itteni ispán honorjáról nem tudunk: *uo. I. 270. p.*

38 *Engel: Arch. I. 108. p.*

39 *Engel: Arch. I. 112. p.* — Sólyomkő: *uo. I. 414. p.*

40 *Engel: Arch. I. 114–115. p.* — A megyésispáni tisztséghez a baranyai Kőszeg vára kapcsolódott 1339-ig: *uo. I. 349. p.*

megye	ispán	vár	egyéb tisztsége
	Alsáni János (1328–34)	–	macsói bán + Baranya, Bács, Szerém, Valkó
	Ostfi Miklós (1335–39)	–	macsói bán + Baranya, Bács, Szerém, Valkó
Kőszegi (Herceg) Péter (1339–53) ⁴¹		–	–
Csongrád ⁴²	Druget János (1327) ⁴³ Szécsényi Tamás (1336) ⁴⁴ Bátori Miklós (1337) ⁴⁵	Szeged	– erdélyi vajda szegedi várnagy
Keve ⁴⁶	[Szeri Pósa] (–1347?)	?	–
Krassó ⁴⁷	Szeri Pósa (1325–46)	Haram, Illyéd, Érsomlyó	galambóci várnagy
Szolnok ⁴⁸	Szécsényi Tamás (1321–42)	—	erdélyi vajda

41 Ostfi Domokos macsói bán nem viselte a bodrogi ispáni címet: *Engel*: Arch. I. 115. p.

42 *Engel*: Arch. I. 124. p. — 1315-től a csongrádi ispán kezén találjuk a szegedi várat is, ld. *uo.* 423. p. A várra és várnagyokra a jelzett időszakban ld. *Petrovics István*: A szegedi vár korai történetéhez. In: *Tanulmányok Csongrád megye történetéből*, 6. (1982) 60–61. p. (53–66. p.).

43 *Engel*: Arch. I. 124. p. Az itteni alispán, Gyekmin, Druget János familiárisa, 1327-ben csongrádi alispán, ezért feltételezhető, hogy Druget János a megye élén állt. 1327. okt. 6.: DL 2458, AOkt. XI. 475. sz.

44 *Engel*: Arch. I. 124. p.

45 *Engel*: Arch. I. 124. p. — Bátori egyedül 1337-ben szerepel a megye élén, ezt követően első ismert utódja Cselenfi János csak 1348-tól.

46 *Engel*: Arch. I. 139. p.

47 *Engel*: Arch. I. 142. p. — Az ispáni honor tartozéka 1325 előtt már Haram és Illyéd, Érsomlyó (Krassófővel együtt) valamikor 1342 előtt csapódott az ispáni méltóságához. A várakra ld. *uo.* I. 309., 324., 331. p.

48 *Engel*: Arch. I. 200. p. — Külső-Szolnok területén lévő Aranyos és Kővár a szatmári ispán honorjához tartozott és nem a vajdához. Kővárról 1372 után tudjuk, hogy királyi vár: *uo.* I. 351. p. Aranyas a szilágyi kerületben terült el, már 1317-től királyi vár: *uo.* I. 268. p.; *Engel*, 1988. 118. p.

megye	ispán	vár	egyéb tisztsége
Temes ⁴⁹	Szeri Pósa (1325–?)	Temesvár	–
	Jánki Miklós (1329–33)		–
	Toldi Csóka (1337–41)		–
Torontál ⁵⁰	–	Becse	–
Zaránd ⁵¹	Hédervári Dezső (1324–30)	Világosvár	világosi várnagy, királynéi udvar- bíró + Sopron, Győr
	Hédervári Henrik (1330–31)		–
	Nagymartoni Lőrinc (1332–38)		–

A vizsgálatba bevontam még a nem szomszédos, de a régióhoz szorosan kapcsolódó Keve és Krassó megyéket, valamint Bihart és Szolnokot is. Mint azt a fenti táblázat is mutatja, a Lack által kormányzott Csanád közelében lévő megyék nagyobb hányadát bárói méltóságviselő kormányozta. Csanádban királyi vár nem volt, az uralkodó más megye területéről nem adott erődítményt az ispánnak. Lack így a Csanád területén lévő királyi birtokok, uradalmak igazgatását láthatta el,⁵² csakúgy mint Békés és Bács megyék ispánjai tették. Csongrád (Szeged), valamint Arad (Solymos) ispánjainak igazgatásában volt vár. A térségben a legtöbb várral, adatolhatóan összesen hárommal, a déli határ mentén elterülő krassói-kevei ispánok rendelkeztek.

49 *Engel*: Arch. I. 202. — Szeri Pósa még 1325 után is viselhette tisztségét. Toldit követően utódja, Berekszői Miklós csak 1349-ben tűnik fel. A megye honorjához eleinte, a vizsgált időszakot érte ez alatt, csak a temesvári királyi vár tartozott: *uo.* I. 441–442. p.

50 *Engel*: Arch. I. 210. p. — A korszakból nem ismerünk ispánt, viszont a honorjához tartozott Becse és annak hatalmas kiterjedésű uradalma, mely 1315 óta királyi vár: *uo.* I. 275. p.

51 *Engel*: Arch. I. 239. p. — Az ispán viselte egyben a világosvári várnagyi címet is: *uo.* I. 458. p.

52 *Engel*: Arch. I. 122. p.; ÁMTF I. 867. p. — 1332-ben már Becsei Imre birtokolta, tehát Lack csak akkor igazgathatta, ha 1326-ban vagy azután már csanádi ispán volt. Ezek alapján kérdéses Lack itteni bevételi forrása, ugyanakkor azzal valahonnan rendelkeznie kellett, mint kortársai többségének is. Erre ld. *Engel Pál*: A honor. A magyarországi feudális birtokformák kérdéséhez. In: *Történelmi Szemle*, 25. (1981) 1. sz. 7. p. (1–19. p.).

1328-ban I. Károly székelyispánná tette Lackot,⁵³ ami katonai és bírói hatalommal ruházta fel őt.⁵⁴ A székelyispáni tisztség először 1235-ben jelent meg, amelynek viselőjét mindig a király nevezte ki, az nem függött az erdélyi vajdától.⁵⁵ Székhelye a Székelyföldön kívüli Görgény vára, melynek bevételei is az ispánt illették.⁵⁶ Arról nincs adatunk, hogy Lack bírta volna a várat. I. Károly idején, nem számítva a tisztséget bitorló Kán László vajdát, összesen négy székelyispánt ismerünk.⁵⁷ 1327 nyarán még Kacsics nembeli Simon töltötte be a tisztséget, aki Szécsényi Tamás erdélyi vajda unokafivére volt, ő azonban ezután eltűnik a forrásokból.⁵⁸ Lack ekkor, szokatlanul, de fia után (legalábbis ami a forrásaink szerint igazolható) maga is a királyi tanács tagja lett.⁵⁹ Erdélyi birtokosként ráadásul érdekelt volt az ottani politikában. 1343-ig terjedő székelyispáni tevékenységéről nem sokat tudunk.

A XIV. században ismert székelyispánok többször igazgattak más megyéket is a székely területeken túl,⁶⁰ így Lack esetében sincs ez másként. 1334 elejétől már biztosan a szászok lakta Beszterce élén találjuk,⁶¹ mely 1321-től fogva egyesített honorként került kiosztásra a székelyispáni címmel. 1331 előtt azonban Lack itt nem kaphatott szerepet, mivel ekkor Kartali Tamás bírta *pro honore*.⁶²

53 Ez az elnevezés nála jelenik meg legelőször, valószínűleg a székelységnél kialakuló három társadalmi réteget jelöli: *Kordé*, 1999. 28–29. p.

54 *Kordé*, 1999. 29. p. — *iudex Siculorum* megnevezése is erre utal. 1336. szept. 15.: DL 76 540, AOkt. XX. 348. sz.; 1343. máj. 2.: DL 29 673, AOkt. XXVII. 239. sz.

55 *Bodor*, 1983. 286. p.

56 *Engel*: Arch. I. 321. p.; *Engel* 1977. 114. p.; *Fügedi Erik*: Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon. Bp., 1977. 138. p.; Csánki V. 669. p. — Korábban Ákos nembeli Mojs territóriumának központja, 1358-tól kezdve a székelyispáni honor tartozéka, Torda megyében. KMTL 625. p.

57 Bővebben róluk ld. *Kordé*, 1999. 21–31. p.

58 1327. jún. 4.: DF 238 226, AOkt. XI. 270. sz. — Nagy valószínűséggel éppen Visegrádon tartózkodott, mert máj. 1-jén Köcski Sándor országbíró mellett találjuk, többek között Szécsényi vajdával. *Engel*: Arch. I. 192. p.; *Engel*: Gen. Kacsics nem 3. tábla: Libercesi ág.

59 1328. szept. 21.: DF 257 972, AOkt. XII. 423. sz. — A sorban a nyolcadik helyen áll, a nagyobb bárói méltóságokon (tárnokmester, szlavón bán, vajda, országbíró) csak Druget János és Vilmos, valamint Doncs zólyomi ispán előzi meg. Fia, István csak négy névvel később, a 12. helyen. 1328 őszén az I. Károly és a Habsburgok közötti béke megerősítői között már ott találjuk nevét, csakúgy, mint nevezetes pecsétjét.

60 *Bodor*, 1983. 286. p.

61 1334. jan. 13.: DL 62 690., EO II. 792. sz., 793. sz.

62 *Engel*: Arch. I. 111. p. — Erzsébet királyné ispánjaként számolhatunk vele.

Lack közvetlen elődje, a már említett Kacsics Simon csak 1320 és 1322 között mutatható ki, de valószínű, hogy székelyispáni tisztségével együtt 1327-ig Besztercét is bírta.⁶³ Bár Lack 1343-ig székelyispán, Besztercét legkésőbb 1341 elején át kellett adnia,⁶⁴ ugyanis az uralkodó János és Jakab brassói ispánokat rendelte oda.⁶⁵ Ennek okát csak találgathatjuk, viszont a két fivér családja már korábban is tisztségeket bírt Erdélyben.⁶⁶

A másik, szintén Erdélyhez köthető tisztsége a meggyesi ispánság.⁶⁷ Kinevezésének időpontja bizonytalan.⁶⁸ Valószínűleg ezen tisztséget is közvetlenül Kacsics Simontól⁶⁹ vette át, és maradt is ott egészen 1342/43-ig, amikor fia, Lackfi András szerezte azt meg. (Lackfi egyébként az utolsó ismert meggyesi ispán).⁷⁰ Magáról a megyeről keveset tudunk, annak ellenére, hogy ez volt a székelyispáni honor első ismert tartozéka.⁷¹ Itteni tevékenysége ismeretlen. Meggyes súlyát az adta, hogy a székelyek, valamint a besztercei szászok mellett Lack Erdélyen belüli befolyását erősítette. Mindezt különösen Szécsényi Tamás vajdai működése árnyékában szükséges hangsúlyoznunk. Lack erdélyi honorbirtokai nagyságukat

63 *Engel*: Arch. I. 111. p.

64 1339. szept. 15.: DF 277 287, DF 277 287, AOkt. XXIII. 549. sz., 550. sz. — Imre nevű fiának lelkiüdvéért tett felajánlást fiaival a váradi káptalan részére. Ekkor még titulusai között szerepel a besztercei ispánság.

65 1341. jan. 15.: DL 62 698, EO III. 39. sz.; *Engel*: Arch. I. 111. p. — A két fivér együtt viselte mind a brassói, mind a besztercei ispáni tisztséget. Jakab a Drági család őseként ismert, forrásokban 1367-ig tudjuk nyomon követni, viszont 1342 után méltóságot már nem kapott. Fivére, János csak 1342-ig szerepel az okleveles anyagban, ő sem viselt sem korábban, sem később tisztséget: *Engel*: Arch. I. 121. p.

66 Apjuk Miklós 1329-ben szebeni ispán. Ezekre ld. *Engel*: Arch. I. 191. p. Ugyancsak a családhoz kapcsolható az a Salamon, aki 1327-ben brassói ispán volt.: *uo.* 121. p.

67 KMTL 447. p. — Korábban a Nagy-Küküllő alsó folyása mentén székely népességgel kell számolnunk. 1318-tól maga Meggyes az egyik szász *civitasként* jelenik meg, tehát Lack idején szász lakossággal kell számolnunk. A selyki és a berethalmi szászok mellett 1315. aug. 12-én I. Károly a meggyesiek régi kiváltságait is megerősítette: *Kristó Gyula — Makk Ferenc*: Károly Róbert emlékezete. Bp., 1988. 108–109. p.

68 1339. szept. 15.: DF 277 287, DF 277 288, AOkt. XXIII. 549. sz., 550. sz.

69 *Engel*, 1988. 129. p.

70 *Engel*: Arch. I. 155. p.

71 *Kristó Gyula*: Tájszemlélet és tájszervezés a középkori Magyarországon. Szeged, 2003. 149. p.

tekintve megközelíthették a vajdáét, viszont várak tekintetében nem, hiszen Szécsényi nyolc erősségnek parancsolt,⁷² Lack esetében egyről sem tudunk.⁷³

Mivel Szécsényi Tamás utoljára 1342 őszén szerepel erdélyi vajdaként, Lack székelyispán több mint fél évig Sirokai Miklós új vajdával osztozott a keleti országrészen.⁷⁴ Kapcsolatukra semmilyen adatot nem találtam.

Familiárisok, helyettesek

Lacknak helyettesekre volt szüksége, lévén, hogy gyakran Visegrádon tartózkodott.⁷⁵ Erről 1330-ból több esetben is van tudomásunk,⁷⁶ de 1338-ból konkrét adattal is rendelkezünk.⁷⁷ Ennek ellenére egyetlen helyettesét ismerjük: Iván mester 1340-ben csanádi alispánja.⁷⁸ Időben legkorábbra helyezhető familiárisáról 1351-ben hallunk. Lack még 1330-ban, I. Károly havasalföldi hadjárata során szerezte meg önkényesen Péterfalva⁷⁹ egy részét, melyet aztán iklódi birtokához csatolt. A földet aztán tovább adta famulusának, Vágott (Wakuch) Pálnak.⁸⁰ Arra sajnos nem kapunk választ az oklevélből, hogy Pál már 1330-ban a székelyispán

72 Zsoldos, 2017. 102. p. — Az Arad megyei Solymossal együtt kilenc vár felett rendelkezett Szécsényi.

73 Ld. Engel: Arch. I. 262., 279. p.

74 Engel: Arch. I. 11–12. p. — Sirokai már 1342. okt. 21-én vajda, nem mellesleg aradi ispán is (1342–44): *uo.* 97. p. 1338-ban Neksei Demeter tárnokmester udvarbírája: DL 60 965, Engel: Arch. II. 214. p.

75 Hasonlóan távol tartózkodott honorjaitól Himfi Benedek, melyre az 1372. évi számadása világít rá: Engel, 1982. 893. p.

76 1330. évi itteni jelenlétére öt oklevél is utal. 1330. febr. 9.: DF 254 746, AOKlt. XIV. 82. sz.; 1330. febr. 23.: DL 2632, AOKlt. XIV. 100. sz.; 1330. febr. 23.: DL 99 919, AOKlt. XIV. 101. sz.; 1330. febr. 23.: 2631, AOKlt. XIV. 102. sz.; 1330. máj. 15.: CD VIII/3. 419–427. p., AOKlt. XIV. 288. sz. — Visegrád 1323-tól kezdve királyi rezidencia: Engel, 2001. 128. p.

77 1338. nov. 9.: DL 3122, AOKlt. XXII. 554. sz.

78 1340. dec. 16.: DL 76 223 (magister Iwan vicecomes Chenad) — Az oklevélben Iván nem nevezte meg, hogy kinek az alispánja. Csanád megye hatóságának okleveleiből, 1320 és 1360 között ez az egyetlen, mely fennmaradt.

79 ÁMTF II. 179. p. — Vízaknai Péter fia Henning 1323-ban a lázadó szászok vezére lett, de esett a kunok elleni ütközetben, birtokát pedig Szécsényi Tamás vajda szerezte meg. 1325-ben azonban a rokon Kelnei család megváltotta Henning fia részére.

80 1351. márc. 30.: DL 29 686, EO III. 596. sz.

szolgálatában állott-e vagy sem, de 1347-ben már Péter erdélyi alvajda⁸¹ egyik kiküldött embereként szerepel,⁸² márpedig Erdély élén ekkor éppen Lackfi István állt.⁸³ Iklódi származását az oklevél bizonyítja.⁸⁴

Értesülünk másik két személyről is, akik Visegrádon Lack és fiai érdekeit is képviselték. Az 1334-es szerbiai hadjárat során meggyilkolt fia, Imre ügyében⁸⁵ 1336-ban hozott ítéletet Nagymartoni Pál országbíró. Az elmarasztaltak egyike, Baksa nembeli Tamás több részletben fizette ki Lackfi vérdíját, ám mivel — mint azt majd lentebb látni fogjuk — Lack ekkor az osztrákok elleni harcok egyik vezére volt, családja nevében helyettesek intézkedtek. Egyikük, Nagy Miklós 1336 márciusában jelentkezett, hogy átvegye a vérdíjat Lack és fiai helyett,⁸⁶ amit Baksa Tamás július 1-jén részben teljesített is.⁸⁷ A következő részlet kifizetésekor azonban Nagy helyett már Lékai (Lecha) János, a Lackfiak famulusa képviselte őket.⁸⁸ Lékairól nevén és eljárásán túl többet nem tudtam meg.⁸⁹ Nagy talán éppen a seregben kereste fel ekkor Lackot, illetve Istvánt, hogy informálja őket. Októberben ugyanis újból ő jelenik meg az oklevelekben a Lackfiak megbízottjaként.⁹⁰

81 A Torda megyében birtokos Járai (Váradjai) Mihály fiával azonos, 1345–49 között mutatható ki tisztségében, ugyanakkor Lackfi más helyettese nem ismert, így esélyes, hogy 1350-ig bírta azt. 1346-ban még kecskési várnagy (Fehér m.) is. *Engel: Arch. I. 12. p., 338. p.* Későbbi pályafutására ld. *uo. II. 254. p.*

82 1347. júl. 2.: DF 255 006, EO III. 405. sz. — Iklod-i Waguth (Vágott) Péter fiaként szerepel, egy Küküllő megyei birtok (Zanchal) határjárásának ügyében. Szancsal birtokra ld. ÁMTF III. 559–560. p.

83 *Engel: Arch. I. 12. p.*

84 A mai Nagyiklóddal (Iclod) azonos, egykor Küküllő megye: ÁMTF III. 554. p.

85 EO II. 866. sz. — A gyilkosság körülményei tisztázatlanok maradtak, egyedül a gyilkosok kiléte biztos.

86 1336. márc. 22.: DL 76 535, AOkt. XX. 135. sz.

87 1336. júl. 10.: DL 76 539, AOkt. XX. 291. sz.

88 1336. szept. 15.: DL 76 540, AOkt. XX. 348. sz., EO II. 906. sz.

89 Lékára utaló előneve utalhatna Vas megyei származására is, ami felettébb valószínű, hiszen a királyi seregek Rába és Rábca közötti seregének vezéréként Lack a közelben tevékenykedett. Maga Léka 1340-ben került csak királyi kézre Kőszegi Kakas Miklós fiaitól Lackfi Istvánnak köszönhetően. 1318 és 1347 között várnagya nem ismert. Mivel Vas és Sopron megyék honorját Lackfi csak 1340-ben nyerte el, így nem köthető az ő itteni ispáni tevékenységéhez Lékai János sem. *Engel: Arch. I. 179., 226., 357. pp.*

90 1336. okt. 6.: DL 76 541, AOkt. XX. 370. sz.; 1336. dec. 14.: DL 76 545, AOkt. XX. 483. sz.

Egy 1339. évi adat alapján azt is tudjuk, hogy Miklós voltaképpen Lackfi István nyitrai ispán *curia*jának officialisa volt.⁹¹ Eljárása közös családi megbízás volt.⁹²

Időben nem sokkal, de földrajzilag annál távolabb az udvartól, Erdélyben, a beszercei Henel fia János kérte a királyt, hogy fiát, valamint birtokait védje meg, amelyek az ottani szászok zaklatásának voltak kitéve. 1337-ben I. Károly utasította is a területileg illetékes Szécsényi vajdát és Lack székelyispánt, de ez utóbbi helyett a Lack nevében eljáró Horroch Jánost nevesíti az oklevél.⁹³ Az ügyben említett és a vajda nevében kiküldendő Pogány István egészen biztosan nem volt alvajda,⁹⁴ de Horroch János beszercei alispánságára sem utal az oklevél. Ő egyszerűen Lack egy beszercei familiárisa lehetett, szintén helyben, az itteni ispáni tisztséghez kapcsolódóan állhatott szolgálatában. A panaszos Henelt ugyanakkor — bár 1334-ben Lack iktatta a beszerceiek által elfoglalt Epemező birtokába,⁹⁵ és a király parancsára védelmébe is kellett fogadnia őt⁹⁶ — nem sorolnám a familiába.

1339-ben I. Károly Lack egy emberét (serviens), Fodor Lászlót részesítette adományban a fehéri Szentmiklós, valamint a tordai Zah birtokokkal.⁹⁷ Az ősszel Váradon tartózkodó király aztán ezt a káptalan jelentése nyomán meg is erősítette.⁹⁸ Lackot az oklevél székelyispánnak és csanádi ispánnak titulálja, de az adományos Fodor László — akárcsak Horroch János, Iván mester és a többiek — feltehetően Erdélyben állhatott szolgálatában. A következő évben aztán I. Károly egyenesen Szécsényi Tamás vajdát, valamint helyettesét, Petőt utasította, hogy Fodort védjék meg fehéri birtokaiban, mivel a diógiak⁹⁹ és az erdélyi káptalan

91 1339. okt. 21.: DL 95 560, AOkt. XXIII. 648. sz.

92 Lackfi István 1333-tól nyitrai ispán, itteni helyettese azonban Récsényi György (1333–40): *Engel*: Arch. I. 159. p.

93 1337. júl. 6.: DL 62 695, AOkt. XXI. 382. sz.

94 *Engel*: Arch. I. 11. p. — Derencsényi Pető 1337–42 között az egyetlen ismert alvajda.

95 1334. máj. 4.: DL 62 691, EO II. 802., 803. sz.

96 1334. júl. 23.: DL 62 692, EO II. 820. sz. — Ependorf (Epyndorf) (vagy Epemező) birtokát ezúttal a Jaad-i királyi hospesek (hospites nostri de villa Jaad) zaklatták.

97 1339. máj. 25.: DF 257 474, AOkt. XXIII. 312. sz.; DL 30 107, AOkt. XXIII. 313. sz.

98 1339. szept. 24.: DF 257 475, AOkt. XXIII. 573. sz.

99 ÁMTF II. 162–163. p. — Másként Felgyógy, 1332–34-ben papja szerepel a pápai tizedösszeírásban.

zaklatják őt. Az oklevél Fodort a megyyesi székelyek ispánjának servienseként, officialisaként nevezte meg.¹⁰⁰

Az utolsó személy, akiről szólnunk kell, Lack nováki tisztartója (officialis), Dénes deák, aki ura nevében kereste fel 1359 elején az aradi káptalant.¹⁰¹ Novák birtokáról a család 1342. évi birtokosztályakor nem tesznek említést: azt vagy megtartott magának Lack, vagy csak később nyerhette el, mindenesetre utóbb majd fiai kezén találjuk.¹⁰²

A király környezetében, a király seregében

Arra vonatkozóan, mint bevezetőmben kifejtettem, nincs forrásunk, hogy Lack mióta állt I. Károly szolgálatában. Rokona, Lampert 1314. évi országbíróvá való kinevezésekor talán már a király oldalán találnánk őt. A Kán László fiai ellen indított seregben helyet kaphatott. A királyi székhelyé lett Temesváron már az uralkodó kíséretének tagjaként kell számolnunk vele.¹⁰³ Nincs rá adatunk, de az 1328. évi osztrák-magyar háborúban nagy valószínűséggel szintén részt vett.¹⁰⁴

100 1340. jún. 17.: DF 257 475, AOkl. XIV. 392. sz., EO III. 20. sz.; *Szabó Károly*: Jelentés a nagy-ercesei gróf-Toldalagi család radnótfáji levéltárából. In: *Századok*, 21. (1889) 77. p. (71–87. p.)

101 KMTL 53. p. — A káptalan már 1229-től kezdve hiteleshelyi tevékenységet folytatott.

102 ÁMTF I. 182. p. — Az Arad megyei Novákkal azonos, 1315-ben az aradi káptalan tulajdonában volt: DL 29 450. Novák a mai aradi vár helyén terült el. Még az 1561. évi adórajstrom is káptalani birtokként kezelte: Csánki I. 776. p. Arad megyében a káptalan csaknem 60 birtokkal rendelkezett, ezek között sorolják fel Novákat is, melynek legalább részbirtokosa lehetett Lack is, ld. *Juhász Kálmán*: Az aradi káptalan (1135–1552). Történeti áttekintés. In: *Századok*, 123. (1989) 500. p. (494–505. p.) Dénes litteratus volta arra enged következtetni, hogy Lack kísérete írni-olvasni tudó személyeket is tömörített. Lack tehát élete végéig kapcsolatban állhatott mind fiaival, mind a királyi udvarral. 1363-ban Arad vármegye előtt Szeri Pósa fia István tiltakozott, hogy az Ároki és Novák között a Maroson lévő rév fele-fele arányban illeti őt is, mint Lack fiait, Miklóst és Pált. A birtok tehát a Lackfi család kezén volt: 1363. aug. 1.: DL 91 693, AOkl. XLVII. 337. sz.

103 *Engel*: Arch. I. 472–473. p. — A jelzett időszakban (1314–23) az aula tagjai között nem találkozzunk vele.

104 A háborúra ld. *Bertényi*, 1987. 104. p.; *Skorka Renáta*: A csökkentett vámtarifájú út kialakulása I. Károly uralkodása alatt. In: *Történelmi Szemle*, 55. (2013) 3. sz. 156–157. p. (451–470. p.). I. Károly Nagyszombatban találkozott Luxemburgi János cseh királlyal 1327. febr. 13-án, a következő évben együtt vezettek hadat az osztrákok ellen. Szerződésükre ld. *Almási Tibor – Köfalvi Tamás*: Az 1327. évi nagyszombati királytalálkozó szerződéslevele. In: *Aetas*, 9. (1994) 1. sz. 151–157. p.

1330 elején Lack nagy valószínűséggel Visegrádon tartózkodott. Nem alaptalan arra gondolnunk, hogy míg fia a csehekkel harcolt, addig ő a királyi székhelyen volt. Akkor is a közelben lehetett, mikor Záh Felicián rátámadt I. Károlyra és családjára,¹⁰⁵ az viszont biztos, hogy a merénylő családját elítélő oklevélben az ő, és István fia neve is szerepel.¹⁰⁶ Visegrádi jelenléte inkább időszakos, hivatalos jellegű lehetett és nem állandó.

A balsikerű havasalföldi hadjárat I. Károly egyik legnagyobb katonai vereségét eredményezte.¹⁰⁷ Lack itt betöltött szerepére egy több mint két évtizeddel későbbi ügyben tesznek említést, mint azt fentebb leírtam. 1351-ben Péterfalvai János két fia, László és Mihály tiltakozásukat fejezték ki, mivel a mondott hadjárat alkalmával, miközben a király átkelt a Kárpátokon túlra, Lack elfoglalta az ő birtokrészüket.¹⁰⁸ Az oklevél tudósítása nem ad konkrét választ arra, vajon Lack részt vett-e a hadjáratban vagy sem, ellenben azt tudjuk, hogy fia, István igen.¹⁰⁹ A Csanád megyét irányító Lack szomszédja, Berend fia Márton békési ispán azonban jelen volt.¹¹⁰ A területileg illetékes székelyispán távolmaradása így nem indokolt. A birtokfoglalást Havasalföldről visszafelé tehette meg.

Az 1335 őszen Visegrádon lezajlott hármaskirálytalálkozóval kapcsolatban Lack jelenlétéről, szerepéről nincsenek információink.¹¹¹ Pár évvel később, amikor fiának, Imrénének vérdíját illetően Lack familiárisa járt el az országbíró előtt,¹¹²

105 SRH I. 493–494. p. (205. cap.)

106 1330. máj. 15.: CD VIII/3. 419–427. p., AOKlt. XIV. 288. sz. — A Fejér által közölt oklevél eredetiben nem maradt fenn, viszont a Feliciánt, valamint nemzetségét elítélő oklevél megerősítői között Lack is szerepel, utána egyből fia, István lovászmester. *Almás Tibor: Záh Felicián ítéletlevele.* In: *Aetas*, 16. (2000) 1–2. sz. 194–197. p. (191–197. p.)

107 A hadjáratra ld. *Veszprémy László – Somogyi Gréta: Károly Róbert magyar király 1330. évi havasalföldi hadjárata és az ún. posadai csata historiográfiája.* In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 127. (2014) 1. sz. 23–40. p.; *Veszprémy*, 2016. 232–246. p.

108 1351. márc. 30.: DL 29 686, EO III. 596. sz. — ÁMTF II. 179. p.

109 *Kristó*, 2000. 266. sz.; *Veszprémy*, 2016. 233. p.

110 *Veszprémy*, 2016. 233–234. p.

111 A kongresszusra ld. *Rácz György: Visegrád 1335.* Visegrád, 2009. 43–53. p. Az 1335. nov. 26-án kiadott, I. Károly és Luxemburgi János királyok között létrejött szerződésben Druget Vilmos nádor, Nekcei Demeter tárnokmester, Szécsényi Tamás erdélyi vajda és szolnoki ispán, Mikos szlavón bán, valamint Nagymarton Pál országbíró szerepelnek csak a méltóságsorban: *uo.* 137–139. p.

112 1336. márc. 22.: DL 76 535, AOKlt. XX. 135. sz. — Lack júliusban sincs Visegrádon, mivel júl. 10-én Baksa nembeli Tamás ekkor fizetett le Nagy Miklósnak 47 márkát: DL 76 539, AOKlt. XX. 291. sz. Szeptember 15-én az országbíró előtt fizette ki Baksa Tamás a hátralékot, ekkor

ésszerűnek tűnik feltételeznünk, hogy sem Lack, sem fiai nem tartózkodtak Visegrádon. Nem is lehetett ez másként, hiszen 1336-ban, amikor újból háborús helyzet állt elő a nyugati határon,¹¹³ Lack mint a Rába és Rábca közötti seregek fővezére rendelt el perhaszást az előtte megjelent Wass Miklós ügyében.¹¹⁴ A háború korábban Luxemburgi János cseh király és a Habsburg hercegek között folyt, de I. Károly 1336 tavaszán, szövetségben III. Kázmér lengyel királlyal, maga is hadat üzent az osztrák hercegeknek. A király ezúttal — az 1328. évi háborútól eltérően — egyenesen a frontvonalra sietett. A Felvidék nyugati felén keresztül érkezett meg sógorával a Morva partjára, az ausztriai Marcheggnél pedig a három uralkodó találkozott is egymással.¹¹⁵ Külön kiemelendő, hogy Lackfi István I. Károly megbízásából ebből a hadjáratból is kivette a részét, több osztrák előkelőt is fogságba ejtett.¹¹⁶ Lack szerepe ekkor sem domborodik ki, ugyanis kapitányi tisztsége alkalmi volt, tevékenysége valószínűleg a királyi tábor ügyesbajos dolgainak adminisztrálása volt.¹¹⁷ Az év végéig nem is fordulhatott meg a királyi udvarban, bár decemberben utalnak rá, hogy vérdíjat fizettek ki részére, ugyanakkor a következő, 1337. január 20-án esedékes részlet átvételére ismételtén Nagy Miklóst jelölték ki.¹¹⁸ Nem is jelenhetett meg Lack, hiszen I. Károly, valamint Habsburg Albert és Ottó csak 1337. szeptember 11-én kötöttek békét,¹¹⁹ márpedig semmi sem utal arra, hogy visszarendelte volna az uralkodó a harctérről. Abba a három fős delegációba azonban nem került be, amely I. Károlyt képviselte a béketárgyalásokon.¹²⁰

A király a seregen túl, erdélyi tisztségei nyomán is igényt tartott Lack szolgálataira. Elég a beszercei Henel János 1337. évi kérelmére utalni,¹²¹ melyet alább

már Lecha-i János jelenik meg Lack és fiai nevében mint famulus: DL 76 540, AOkt. XX. 348. sz.

113 *Kristó–Makk*, 1988. 47. p. 1336. januárjában Kőszegi Miklós fiai hűségesküt tettek Habsburg Albertnek és Frigyesnek: *uo.* 178–179. p.; *Engel*, 2001. 118. p.

114 1336. júl. 22.: DF 252 741, AOkt. XX. 300. sz.

115 *Kristó*, 1988. 88. p.

116 *Kristó*, 1988. 88. p.

117 *Engel*, 1985. 401. p. — Az Anjou-kori arisztokrácia zömében hivatali arisztokráciaként funkcionált.

118 1336. dec. 14.: DL 76 545, AOkt. XX. 483. sz.

119 1337. szept. 11.: DF 257 980, AOkt. XXI. 519. sz.; *Kristó*, 1988. 88. p.

120 *Bertényi*, 1987. 108. p. — Nagymartoni Pál országbíró, Szécsényi Tamás erdélyi vajda és Péter szerémi püspök került közéjük.

121 1337. júl. 6.: DL 62 695, AOkt. XXI. 382. sz.; DL 62 696, AOkt. XXI. 383. sz.

még külön részletezek. 1342-ig már nem hallunk arról, hogy a király alkalmazta volna, pedig 1341-ben 4–5 hetet tartózkodott Bihar mellett, a Lack birtokaihoz közel lévő Zaránd és Békés megyékben.¹²² Ezt erdélyi elfoglaltságai indokolhatják. Elsőrendű feladata a keleti határ védelme volt. Az Arany Horda ekkor még fénykorát élte.¹²³ Érthető, hogy Lack a székely területek mellett miért éppen a határon lévő Besztercét nyerte el honorként. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy 1340-ben többek között azért hiúsult meg I. Károly dalmáciai hadjárata, mert a tatárok betörték az országba.¹²⁴ A Lengyel Királysággal harcban álló tatárok elleni katonai fellépést Druget Vilmos nádor vezette.¹²⁵ A veszély komolyságát jól érzékelteti, hogy XII. Benedek pápa széleskörű európai összefogást sürgetett.¹²⁶ Ezek tükrében nem alaptalan azt feltételeznünk, hogy I. Károly uralkodásának utolsó éveiben a keleti határ védelmét részben Lack látta el, akire helyben volt szükség.¹²⁷

Báró és ispán Erdélyben: Lack és Szécsényi Tamás vajda viszonya

A későbbi, 1342–43. évi politikai változások miatt külön ki kell térnünk kettejük kapcsolatára. Ez egyrészt I. Lajos uralkodásának kezdetét, másrészt Erdély kormányzását is érinti. Szécsényi 1343. évi menesztése, valamint a Lackfiak politikai előretörése miatt érdemes vizsgálat tárgyává tennünk kettejük kapcsolatát. További vizsgálatot érdemelne, hogy Szécsi András erdélyi püspök milyen szerepet játszott a történetben.

Szécsényi Tamás, aki az országegyesítési harcokban a korai időktől kezdve kivette részét, már 1321-től betöltötte az erdélyi vajda tisztségét.¹²⁸ Ezzel együtt

122 *Sebők Ferenc*: I. Károly király tartózkodási helyei 1341-ben. In: *Acta historica*, 119. (2004) 62. p. (57–63. p.) — I. Károly 1341-ben kétszer Pozsonyba látogatott el, valamint a Visegrádhoz közeli Damásdra, ahol vadászháza állt. Kelet-magyarországi útjának célja, oka ismeretlen.

123 *Vásáry*, 2016. 18. p.

124 1340. jún. 12.: AOklt. XXIV. 369. sz.; *Piti*, 2011. 47. p.

125 *Piti*, 2011. 48–49. p.

126 *Piti*, 2011. 50–51. p.

127 Druget Vilmos nádor 1337 után már inkább Visegrádon tartózkodott, ld. *Zsoldos*, 2017. 66–67. p.

128 *Engel*: Arch. I. 11. p.

aradi és csongrádi¹²⁹ ispán is volt, ott ahol Lack maga is birtokos volt.¹³⁰ Kettejük kapcsolata mindenképpen szorosnak mondható, hiszen gyakorlatilag Erdély kormányzásán osztozkodtak.

Közös történetük 1328-ban vette kezdetét Lack erdélyi kinevezésével. Elődje a vajda rokona és egyben harcostársa is volt. Az 1330. évi havasalföldi hadjárat egyik fő szorgalmazója Szécsényi volt,¹³¹ Lack hadjáratban való részvétele valószínű, még ha a királyi sereg Szörényvár felől tört is be Havasalföldre. Argyasnál Lackfi István hajtott végre támadásokat.¹³²

A következő epizód I. Károly 1334. évi Szerbia elleni hadjáratáig nyúlik vissza. Miután a sereg a harcokból¹³³ hazafelé tartott, 1335 elején a királyi táborban „irigykedő gonoszak” meggyilkolták Lack egyik fiát, Imrét.¹³⁴ Róla nem sokat tudunk, a források ezt megelőzően szükséztűk vele kapcsolatban. Az is lehetséges, hogy a királyi apródok, lovagok között vonult fel, de az sem kizárt, hogy a harcokban kitűnt bátyja, István kíséretéhez tartozott.¹³⁵ Hangsúlyozom, bármennyire is valószínűnek tűnik, azt, hogy Lack jelen volt-e a hadjáratban, nem bizonyítható. 1335 augusztusában ő, illetve István mutatták be a gyilkosság kivizsgálását elrendelő királyi oklevelet az országbíróknak és társainak. Az ügyben eljárók összetétele jelzi az ügy komolyságát, hiszen Nekcsei Demeter tárnokmester, Szécsényi Tamás erdélyi vajda, szerémi Tamás királyi ajtonállómester, valamint Lénárd fia Domokos döntöttek az ügyben.¹³⁶ A gyilkossággal vádolt Bá-

129 *Engel*: Arch. I. 97., 124. p.

130 1342. máj. 1.: DL 87 130, AOklt. XXVI. 169. sz., EO III. 88. sz.

131 *Veszprémy*, 2016. 233. p.

132 *Veszprémy*, 2016. 238–239. p.

133 *Wertner Mór*: Magyar hadjáratok a XIV-ik században. In: Századok, 39. (1905) 433–434. p. (420–451. p.)

134 1335. aug. 14.: DL 76 508, AOklt. XIX. 507.; *Wertner*, 1905. 434. p.

135 *Kristó*, 2000. 265. p. — I. Lajos adománylevele nem szól arról, hogy Imrét megölték a táborban.

136 1335. aug. 14.: DL 76 508, AOklt. XIX. 507. sz.

tor János¹³⁷ és Pánki Máté¹³⁸ a gyilkossággal Baksa nembeli Tamást vádolták,¹³⁹ aki ellenben Jánost jelölte meg bűnösként. Az ügyet eldöntő bajvívás előtt Pánki megváltoztatta vallomását. Ekkor már Bacskai Miklóst is belekeverte az ügybe, aki szerint szintén szemtanúja volt a gyilkosságnak.¹⁴⁰ Miután az ügyben az országbíró döntésképtelennek bizonyult, a király elé terjesztette azt. I. Károly végül elvetette az újratárgyalást, parancsba adta a bajvívást Bátor János és Baksa Tamás között, majd annak harmadnapjára a per lezárását rendelte el. Az eset mutatja, hogy az uralkodó számára is fontos volt, hogy minél gyorsabban pontot tegyenek az ügy végére. A párbajt Baksa veszíthette el, hiszen 1336-ban és 1337-ben kifizette az Imre vérdíjaként kiszabott 150 márkányi összeget.¹⁴¹ Fizetnie kellett Bátornak és Pánkinak is 97 márkát.¹⁴² Az, hogy a három vádlott a vajda embere volt, nem vonható kétségbe, mert egy 1339. évi oklevél szerint Lack hat fiával egyetemben a váradi káptalannak adta a Fehér megyei Kuglófalvát¹⁴³ az elhunyt Imre lelkiüdvéért.¹⁴⁴ A birtok pedig nem akárhogyan került Lack és fiai kezére: Szécsényi vajda ugyanis, mivel a kíséretébe tartozó emberek ölték meg Imrét,

137 Jakab fiával azonosítható, aki a ruszkai Bátor család őse: *Engel: Arch. II. 186.* Jakab Aba Amadé, majd fia, László familiárisa, 1313–16 között ungi ispán: *Engel: Arch. I. 219., 471. p.* Bátor János 1311–49 között szerepel, 1335-ben szolnoki alispán, egyben Szécsényi Tamás vajda familiárisa. *Engel: Arch. I. 200. p., uo. II. 186. p.* Magára Mátéra nincs adatunk, hogy tisztviselő lett volna: *Engel: Arch. II. 156–157. p.*

138 Az oklevélben is említett fivére, Tüz Pető fivére. Pető 1328 előtt szigligeti várnagy, 1334–42 között pedig beregi ispán. *Engel: Arch. I. 109., 431. p.*

139 *Engel: Gen. Baksa rokonsága 8. tábla: Csapi (Eszenyi) — Tamás 1318-tól szerepel a forrásokban: DL 57 252. 1336-ban az aula tagja: Engel: Arch. I. 475. p.*

140 DL 76 508, AOkt. XIX. 507. sz. — Az ügyben szereplő további személy Bacskai (Bachka) Miklós, valószínűleg a Gutkeled nemzetség Anarcsi rokonságából való. *Engel: Arch. II. 11. p., 17. p.*

141 A kifizetésekkel kapcsolatos oklevelek: 1336. márc. 13. előtt: DL 76 529, AOkt. XX. 110. sz.; 1336. márc. 20.: DL 76 529, AOkt. XX. 129. sz., EO II. 882. sz.; 1336. márc. 22.: DL 76 535, AOkt. XX. 135. sz., EO II. 883. sz.; 1336. júl. 1. előtt: DL 76 539, AOkt. XX. 284. sz.; 1336. júl. 10.: DL 76 539, AOkt. XX. 291. sz.; 1336. szept. 15.: DL 76 540, AOkt. XX. 348. sz.; 1336. okt. 6. előtt: DL 76 541, AOkt. XX. 367. sz.; 1336. okt. 6.: DL 76 541, AOkt. XX. 370. sz.; 1336. dec. 14.: DL 76 545, AOkt. XX. 483. sz.; 1337. jan. 27.: DL 76 548, AOkt. XXI. 35. sz.

142 1337. febr. 23. előtt: DL 71 861, AOkt. XXI. 77. sz.; 1337. márc. 6.: DL 71 861, AOkt. XXI. 88. sz.

143 A település Kutyfalva néven: ÁMTF II. 170–171. p. A jelzett időszakban ld. EO II. 708., 1046., 1047. sz.

144 1339. szept. 15.: DF 277 288, AOkt. XXIII. 549. sz. ill. DF 277 287, AOkt. XXIII. 550. sz.

azzal kívánta az ügyet elsimítani, hogy nekik juttatta azt. A vajda tehát nem kereste (vagy nem merete felvállalni?) a konfliktust azzal a székelyspánnal, akivel akarva-akaratlanul, de osztoznia kellett az Erdély feletti hatalomban. Az elítélt személyek ráadásul nem is közvetlenül vajdai, hanem a nógrádi honorja révén tartoztak Szécsényi familiájába. Az sem lehet véletlen, hogy 1334 augusztusában a vajda is az országbíró társai között szerepelt.

Egy másik esetben, 1337 júliusában, amikor a besztercei Henel fia János a fiát, Mártont a király oltalmába ajánlotta birtokaival együtt, I. Károly magát Szécsényit, valamint Lackot bízta meg, hogy helyette járjanak el.¹⁴⁵ A vajda nevében itt megnevezett és kiküldött Pogány István, azonos azzal az 1329-ben szereplő személlyel, aki nyitrai birtokait cserélte el erdélyiekért. Az ügyben a király által kiküldött megbízott Lack volt, aki Pogánynak iktatta az erdélyi birtokokat.¹⁴⁶

Említettem, hogy mikor 1339-ben Lack egyik szerviense, Fodor László birtokot kapott Fehér, illetve Torda megyékben, akkor egy évvel később I. Károly arra utasította Szécsényi Tamást és alvajdáját, hogy védjék meg őt birtokában. A dolog érdekessége, hogy László adományát a vajda is támogatta.¹⁴⁷ Mivel az adománylevél Visegrádon kelt, valószínűleg Szécsényi személyesen is eljár az ügyben, támogatva erdélyi kollégájának emberét.¹⁴⁸

A töredékes adatok alapján azt látjuk tehát, hogy egyik fél sem kereste a másikkal való konfliktust. Lackfi Imre meggyilkolása amúgy is egy példátlan eset, mint arról a korabeli oklevelek beszámolnak. A békés királyi tábor nyugalmának megbontását még a nagyhatalmú vajda emberei esetében sem tolerálták. A békés megegyezést követően nem hallunk arról, hogy Lack vagy akár fiai bármi is ellenségesen léptek volna fel Szécsényivel szemben. Az uralkodó által elvárt kollegialitás is ezt követelte, még akkor is, ha egy családtag halála a patanásig feszíthette volna kettejük kapcsolatát. Viszonyuk tehát 1342-ig a *modus vivendi* jegyében zajlott, I. Károly halála után pedig a Lackfiak politikai érdeke befolyásolta a vajdával való kapcsolatot.¹⁴⁹

Számolhatunk ugyanakkor azzal, hogy kisebb sérelmek is érhatték Lackot. 1336-ban a Habsburgok elleni háború során hiába parancsolt királyi sereg fe-

145 1337. júl. 6.: DL 62 695, AOkt. XXI. 382. sz.; DL 62 696, AOkt. XXI. 383. sz.

146 1329. márc. 19. előtt: AOkt. XIII. 131. sz., 132. sz.; 1329. ápr. 10.: DL 105 380, AOkt. XIII. 179. sz.

147 1339. máj. 25.: DF 257 474, AOkt. XXIII. 312. sz.

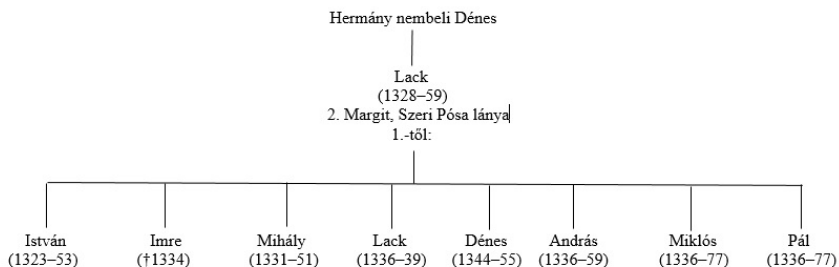
148 Szécsényi második házasságát követően, 1332-ben Visegrádra költözött: *Zsoldos*, 2017. 59–60. p.

149 *Zsoldos*, 2017. 189. p.

lett, I. Károly 1337 őszén már nem őt, hanem többek között Szécsényit delegálta a tárgyalásokat előkészítő bizottságba.¹⁵⁰ Druget Vilmos nádor 1343. évi halála után pedig az is nyilvánvaló lehetett, hogy Szécsényi ambíciói éppenséggel Lack fiainak ígéretes pályafutását törheti derékba.¹⁵¹ Lack 1343. május 2-án viselte utoljára székelyispáni méltóságát, Szécsényi ekkor már tárnokmesteri tisztségét is elveszítette: Lackfi István váltotta őt.¹⁵² Tehát csak azután került felmentésre, miután Szécsényi teljesen kiesett az új kormányzatból.

Lack és fiai

Lacknak a korszak előkelői között meglepően sok fia volt, név szerint összesen nyolc gyereket ismerünk,¹⁵³ akik közül többen részesei lettek a politikai életnek. Fiaival való kapcsolatát nehéz meghatározni, hiszen arról leginkább csak a sokszor idézett 1342. évi birtokosztály tudósít.

150 Bertényi, 1987. 108. p.; Zsoldos, 2017. 189. p. — A királyi seregek 1337-ben kétszer, jan. 13-án és nov. 11-én oszlottak fel. Feltehető, hogy Lack eddig az időpontig volt a mondott seregek kapitánya: Piti, 2016. 387. p.

151 Zsoldos, 2017. 189–190. p.

152 Engel: Arch. I. 37. — Szécsényi 1343. márc. 27-én szerepel utoljára tárnokmesterként: DL 96 228. A tárnokmesteri tisztség betöltésére magyarórátként több elmélet is született az elmúlt időszakban: Piti Ferenc: Az 1342. évi nádorváltás. In: Századok, 140. (2006) 435–441. p. vö. Zsoldos, 2017. 192. p.

153 Engel Pál vonatkozó genealógiai munkáját vettem alapul: Engel: Gen. Hermán nem 2. tábla: Lackfi. A régebbi szakirodalomban szereplő leszármazásra ld. Majláth, 1889. 23. p., vö. Karácsónyi, 1886. 167. p.

Legidősebb fia, István már 1326-tól kezdve lovászmester, nyitrai, majd 1340-től vasi és soproni ispán, ezt követően tárnokmester, erdélyi vajda és horvát bán.¹⁵⁴ András 1343-ban székelyispán, majd több megye ispánja, maga is erdélyi vajda.¹⁵⁵ Imrét 1334-ben gyilkolták meg, egy Lack nevű fiú pedig még 1339 előtt hunyhatott el.¹⁵⁶ Mihály nem futott be nagy karriert, udvari lovagként szolgált I. Lajost.¹⁵⁷ Miklós¹⁵⁸ és Pál¹⁵⁹ nevű fiai szintén 1342 után kerültek a politika színpadára, hosszú időn keresztül együtt irányították Zemplén megyét. Dénes ferences szerzetes, I. Lajos király bizalmi embere, nevelője, gyóntatója, avignoni követje.¹⁶⁰ Előbb knini, majd választott zágrábi püspök, élete végén pedig kalocsai érsek.¹⁶¹ A nyolc ismert fiú közül Lack ötöt túlélt;¹⁶² leányairól szinte semmit nem tudunk, egyikük feltehetően Miklós budai rector felesége lett. 1342-ben még élt az a felesége, aki gyermekei anyja volt.

Láthattuk, hogy fia, István korábban lett tisztségviselő, ráadásul báró, mint ő. Míg Lackfi István több hadjárathoz, háborúhoz is köthető, addig Lackról ugyanez nem mondható el.¹⁶³ Egyedül 1336-ban van hír arról, hogy királyi seregek élén állt. Passzív szemlélője mind Záh Felicián merényletének, majd I. Károly gyászos kimenetelű, Basarab elleni hadjáratának. Ráadásul az Imre fia meggyilkolásának ügyében 1336–37-ben eljáró Nagy Miklósról is kiderül pár év múlva, hogy voltaképpen Lackfi István kíséretéhez tartozott, tehát semmi köze az öreg Lackhoz.

154 *Engel*: Arch. I. 12., 17., 23., 37., 40., 159., 179., 226. p. — 1353-ban hunyt el.

155 Összes viselt tisztségeire ld. *Engel*: Arch. I. 12., 28., 55., 97., 103., 111., 115., 152., 155., 180., 188., 192., 199., 217., 227. p.

156 *Engel*: Gen. Hermán nem 2. tábla: Lackfi

157 AOkt. XXVI. 169. sz. — Engel nem jelzi az aula tagjai között, ebben az évben többek között Mikcs bán fiai (Ákos, István, László), Szécsi Ivánka szerepelnek, összesen 11 személy. *Engel*: Arch. I. 476. p.

158 Zempléni ispán (1343–69), 1358-ban világosvári várnagy (ezzel együtt feltehetően zarándi ispán is), 1359–67 között pataki várnagy, majd ungi ispán (1362–77). *Engel*: Arch. I. 219., 239–240., 241., 451., 459., 476. p.

159 1343–69 között udvari lovag és zempléni ispán, 1359–67 között pataki várnagy, ezzel egy időben 1361-től beregi, 1362-től pedig ungi ispán. 1379/80-ban bekövetkezett haláláig tisztségviselő. *Engel*: Arch. I. 110., 219., 241., 369., 443., 451., 479. p.

160 *Juhász–Lotz*, 1991. 55. p.; AOkt. XXVIII. 183., 209., 210. sz.

161 *Engel*: Arch. I. 65., 79., 85. p. — Knini püspökök között nem jelezte Engel.

162 *Engel*: Gen. Hermán nem 2. tábla: Lackfi

163 *Karácsonyi*, 1889. 9. p. — Sajnos a korszakra vonatkozó források sem engednek több betekintést Lack életének ezen oldalába, miként azt Karácsonyi János már csaknem 130 esztendővel előttünk megfogalmazta.

Nehezen képzelhető el, hogy fia, István parancsolt apja honorjaiban, mint nem sokkal később Lackfi Dénes vajda a fivére, Mihály székelyispán várnagyainak.¹⁶⁴ Joggal merül fel a kérdés, minek köszönhető, hogy méltóságviselés tekintetében a fiú megelőzte az apját?

Elsőként az életkorra gyanakodhatunk. Mivel István 1326-ban lovászmester, feltételezhetjük, hogy ekkor már legalább húsz éves volt. Amennyiben Lack esetében is hasonló életkorban kezdődő karrierrel számolunk, úgy neki 1285 körül kellett születnie. Mivel 1359-ben említik utójára,¹⁶⁵ így hetven esztendő felett járhatott halálakor. Ez nem lehet magyarázat arra, hogy az 1320–30-as évek fordulóján miért nem volt annyira aktív, hiszen ekkor járt abban az életkorban, mint 1347 után a Dél-Itáliában győzelmet győzelemre halmozó Lackfi István.

Felmerülhet annak a lehetősége, hogy bár nem volt jó hadvezér, személyesen kötődött hozzá királya, igaz az előbbi feltételezést cáfolni látszik, hogy 1336-ban seregvezérként a Rába–Rábca közötti királyi hadak élén állt. Székelyispáni ténykedése szintén nem ezt támasztja alá: a keleti határok védelmezőjeként a királyság békéjéért kellett felelnie. Lack lojalitása I. Károlyhoz vitán felül áll. Kiküldtetései, megbízásai — legyenek azok hosszú időre szólóak vagy alkalmiak — ezt bizonyítják. Az 1330. évi havasalföldi hadjárat során fia, István lett a királyi seregek vezére, aki a selyki szászok mellett az egyébként Lack alá tartozó megyesi szászokat is irányította.¹⁶⁶

Ezek alapján nehezen lehetne azt állítani, hogy I. Károly nem kívánta őt alkalmazni, hiszen fiában, Istvánban több lehetőséget látott. Úgy tűnik, legalábbis más ésszerű magyarázat híján, hogy I. Károly tisztségeit ő utasíthatta vissza és irányította a király figyelmét fiára, majd 1342 után fiaira. Nem szabad arról sem elfeledkezünk, I. Károly országában minden bárónak megvolt a maga helye. A Drugetek tartományuk élén állva lettek nádorok, Szécsényi Tamás és Ákos nembeli Mikes pedig évtizedeken át irányították Erdélyt és Szlavóniát. Hasonló a helyzet az országbíró és a tárnokmester esetében: mind Nagymartoni Pál, mind Neksei Demeter hosszú időn át maradtak tisztségeikben. Lack és különösen legidősebb fia, István számára I. Károly többet nem adhatott, mint több évtizedes pályát, de azt egyetlen tisztségben. A különbség abban állott, hogy Lack beérte annyival, hogy 1342 után ne ő, hanem fiai legyenek politikaformáló erővé.

164 Engel, 1982. 894. p.

165 1359. szept. 15.: DL 4791, AO VII. 199. sz.

166 *Veszprémy*, 2016. 233. p. — Lackfi a szerbek elleni hadjáratból lett Péterváradról átvezényelve. Az erdélyi csapatokkal tehát nem Erdély, sokkal inkább Szörényvár felől törhettek a román fejedelemségre.

Miután elhunyt a király

Már I. Károly halála előtt mutatkoztak jelei annak, hogy Lack vissza kíván vonulni a politikai élettől. 1342. május elején Lack és felesége beleegyezésével fiaik megosztottak birtokaikon.¹⁶⁷ A zömében Csanád és Arad megyében lévő földeken István lovászmester, ekkor Vas és Sopron megyék ispánja, András bolondóci várnagy,¹⁶⁸ Mihály, Miklós és Pál osztottak meg.¹⁶⁹ Lackfi István és András politikai pályafutása érezhetően ekkor indult el.¹⁷⁰ Az osztálytétel Lack részéről alig értelmezhető másként, mint tudatos visszavonulás. Lack háttérbe kerülésével fiai egyszeriben tisztviselőkké lettek, de ez elsősorban az új uralkodó, I. Lajos kegyének volt köszönhető, aki a Drugetek, majd Szécsényi vajda felmentését követően lojális támaszt talált bennük. Joggal merül fel a kérdés: Lack I. Károly halála utáni visszavonulására azért volt szükség, mert kiegyensúlyozott kapcsolatban volt Szécsényi Tamással? Tény, hogy a birtokok felosztására még I. Károly halála előtt sor került, másrészt ez a kapcsolat jóval a Druget-tartomány felszámolását követően, 1343-ban válhatott terhessé, éppen akkor, amikor Lack tisztségeit fiai szerezték meg. A kettő közötti kapcsolat a birtokok és a tisztségek miatt nem állítható teljes bizonyossággal. Minden kétséget kizáróan a Lackkal való feszültség forrásává válhatott Szécsényi politikai ambíciója is.¹⁷¹ Felborulni látszott a kényes egyensúly, melyre I. Károly külön ügyelt. Ez nem csak Erdélyben, hanem az országos politikában is olyan változásokkal járt volna együtt, amely elsősorban Lack fiainak helyzetét érintette volna súlyosan. Sokkal inkább elfogadható az a hipotézis, miszerint az I. Károlyt hosszú évtizedeken keresztül szolgáló Lack egyszerűen nem kívánt a napi, sokkal inkább országos poli-

167 1342. máj. 2.: DL 87 130, AOklt. XXVI. 169. sz., EO III. 88. sz.

168 A Trencsén megyei Bolondóc várnagyaként mutatható ki 1336–38 között Lackfi István. Mivel utódja, Kont Miklós nádor csak 1365-ben szerepel először a vár honorbirtokosaként, így okkal feltételezhetjük, hogy András vagy bátyja várnagya 1342-ben, vagy pedig István után 1340-ben (mikor áthelyezte az uralkodó a vasi-soproni honorba) András került a vár élére. *Engel*: Arch. I. 284. p.

169 Lackfi Mihály, Miklós és Pál ekkor még nem viselt tisztséget, pályafutásuk 1343-ban vette kezdetét. Mihály 1342-ben már az aula tagja, ld. *Engel*: Arch. I. 476. p. Miklós 1343-ban előbb udvari lovag, miként Pál is, majd 1343 őszétől a zempléni ispánok: *uo.* I. 241. p., 476. p.

170 István 1343-ban tárnokmester, egy évvel később erdélyi vajda lett: *Engel*: Arch. I. 12., 37. p. András 1343-ban székelyispán, ezzel együtt Brassó, Beszterce, Meggyes ispánja, 1346-tól pedig mindezekeken felül Szatmár, Máramaros, és Úgocsa is alá került: *uo.* I. 111., 152., 155., 188., 217. p.

171 *Zsoldos*, 2017. 189. p.

tika részese maradni, fiai pedig lehetőséget láttak az uralkodóváltásban, melyet apjuk egyedül kevésbé tudott volna kihasználni. 1342. május elején pedig az is biztosnak tűnhetett a jó udvari kapcsolatokkal bíró családja számára, hogy az idős I. Károlynak kevés ideje van hátra.

Mindenesetre az új uralkodó politikai érzékét dicséri, hogy Lackot tisztségéről továbbra sem váltotta le. (Ne feledkezzünk el róla, Szécsényi Tamást pár hónappal korábban ejtette a kormányzat.) 1343-ból több adatunk van, hogy még viselte székelyispáni és megyésispáni tisztségeit. Viszont a fia, István által nyert adományok azt mutatják, I. Lajos már nem számolt vele hosszú távon. 1343-ban Lackfi feltételes adományt nyert I. Lajostól, Hench fia János¹⁷² fia, Miklós budai bíró örökös nélküli elhalálozása esetére.¹⁷³ Miklós birtokai Tolnában, Fejér megyében terültek el. A Dunántúlon Lack és fiai, tudomásom szerint 1334/1335 óta rendelkeztek birtokokkal. Ekkor királyi adományként nyerték el Péter bán hűtlen fiainak összes birtokát,¹⁷⁴ valamint Battyánt a Sár vize mellett,¹⁷⁵ amely Fehérvártól nem messze feküdt.¹⁷⁶ Maga a terjeszkedés iránya, ismerve Lack birtokainak

172 1323. ápr. 8.: DF 257 971 — 1323-ban I. Károly Hench fia János mosoni ispánt, óvári várnagyot utasítja, hogy Mosonban a Habsburgok elleni harcokban okozott károkkért elégtételt adjon. Ld. C. Tóth, 2000. 7. sz. A következő évben János Simontornyt nyerte el, mint budai rektor: 1324. jan. 19.: DL 2223, AOkt. VIII. 31. sz., C. Tóth, 2000. 8. sz. Jánosra és fiára, Miklósról ld. *Surányi Bálint*: Pozsonyi báródinasztiák a XIII–XIV. században. In: *Levéltári Közlemények*, 35. (1964) 2. sz. 177. p. (173–186. p.); *Borosy András*: Hadi érdemek Magyarországon a XIV. században. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 117. (2004) 396. p. (379–442. p.).

173 1343. jan. 13.: DL 3553, EO III. 119. sz. — Simontornyt Hench fia János 1335 előtti végrendeletében hagyta Miklósról: DL 9481, C. Tóth, 2000. 12. sz. A vár királyi adományozása ellen tiltakozott Tylmanus fia Miklós budai polgár, valamint rokona Miklós budai plébános, akik rokonságban álltak Hencsfi Miklóssal: 1343. febr. 1.: DL 9481, C. Tóth, 2000. 16. sz. Simontornya adományát 1347-ben I. Lajos újból megerősítette Lackfi István részére, kizárva abból fivéreit és apját is: 1347. jún. 30.: DL 3553, *Engel*, 1997. 150. p. Ugyanígy járt el 1350-ben Sztrigó és Csáktornya adományozásakor. 1350. okt. 30.: DL 4153, *Engel*, 1997. 150. p.

174 ÁMTF II. 349. p. — 1326-ban Magyar Pál gimesi várnagy nyerte adományba az itteni királyi és királynéi földeket. Magyar egészen 1340-ig tisztségviselő, ekkor kincstartó. 1357-ben említik források utoljára. — *Engel*: Arch. I. 317., 472., *uo.* II. 152. p.

175 1334. szept. 26-án adta parancsba I. Károly, hogy László székelyispán, beszercei ispán, valamint fia, István lovászmester kérésére, az ő és többi fiai részére juttassa a szóban forgó birtokokat. Az 1366. évi átiratba bemásolt parancslevél nem tartalmazza Péter bán hűtlen fiainak birtokait, csak Batyánt: DL 100 112. A következő évben a király megerősítette adományát: AOkt. XIX. 239. sz.

176 ÁMTF II. 349. p. — Fehérvártól északkeletre, Lovasberény felé terült el, ma Székesfehérvár része.

Csanád és Arad megyei, sőt erdélyi koncentrációját, inkább fia, István törekvéseit jelölheti.¹⁷⁷

Elváltak tehát egymástól apa és fiai.¹⁷⁸ Erre jó bizonyíték egy erdélyi birtokszerzés is. 1343. április 3-án az erdélyi káptalan oklevele arról számol be, hogy gáldi¹⁷⁹ nemesek Lőrincréve¹⁸⁰ birtokukat 30 márkáért adták el Lack székelyispánnak, beszercei comes-nek.¹⁸¹ Alig egy hónappal később, Aradon, János ottani prépost embere eltiltja a Kerekegyháza¹⁸² szomszédságában lévő birtokok megszállásától a székelyek ispánját, valamint fiait.¹⁸³ (Nem mellesleg ez az utolsó adat arra vonatkozóan, hogy Lack ezen bárói méltóság betöltője.¹⁸⁴) Azaz csaknem egy évvel a családi birtokosztály és I. Károly halála után Lack még mindig a királyi tanács tagja volt, viszont saját szakállára birtokszerzésektől sem riadt vissza, melyre úgy látszik, magánvagyonra is rendelkezésére állott. 1343-ban azonban I. Lajos megvált apja legtöbb emberétől, így Lacknak is távoznia kellett Erdélyből. Fiai sorra nyerték el a királytól a különböző tisztségeket, mindemellett István és András személyében ketten is képviselték a családot a kormányzatban, ráadásul éppen Erdélyben.

A ferences rendbe lépő fiú, Dénes, mint Lajos király káplánja, 1344-ben Avignonba utazott, hogy András herceg nápolyi királlyá való koronázását elősegítse.¹⁸⁵ Villanovában kelt az a pápai levél, mely Dénes kérésére apjának, Lacknak és anyjának, meggyónt vétkeire teljes bűnbocsánatot ígért. VII. Kelemen pápa még itt is székely-, valamint beszercei ispánnak titulálta Lászlót.¹⁸⁶ Nem kizárt, hogy a követként eljáró Dénes nem tévedett, hiszen indulásakor még apja lehetett

177 Ne feledkezzünk el arról, hogy István Simontornyát 1347-ben is elnyerte, 1350-ben pedig a Varasd megyei Csáktornyát nyerte el, megalapozva ezzel családjának simontornyai, valamint csáktornyai ágát.

178 *Engel*, 1997. 148. p.

179 ÁMTF II. 160. p. — A Gáldiak birtoka, ma község Gyulafehérvártól északra.

180 A birtok valószínűleg az erdélyi Fehér megyében terült el.

181 1343. ápr. 3.: DL 91 332, AOklt. XXVII. 147. sz., EO III. 124. sz.

182 A család előnevét innen kapta, Lack uradalmi központja itt terült el, Arad megyében: ÁMTF I. 179. p., Csánki I. 773. p.; *Karácsonyi*, 1887. 6–7. p. Papját éppen Lack életében a pápai tizedjegyzék is feltüntette: *Mon. Vat. Hung. I/1*. 146., 150., 155. p. Főnlak falutól nyugatra feküdt.

183 1343. máj. 2.: DL 29 673, AOklt. XXVII. 239. sz.

184 *Engel*: Arch. I. 192. p.

185 A diplomáciai háttérre ld. *Teiszler Éva*: I. Lajos király nápolyi trónigénye a diplomácia tükrében. In: *Acta historica*, 138. (2015) 69–71. p. (63–79. p.)

186 1344. márc. 7.: AOklt. XXVIII. 212. p., EO III. 185. p.

a tisztségek birtokosa. Lackfi kérése ugyanakkor azt is alátámasztja, hogy apja, és nem mellesleg a névtelenségbe burkolódzó anyja, ekkor már idősek voltak. Lack ezt követően aktív személyként nem szerepel a forrásokban, egyedül fiai esetében említik.

Dénes avignoni kérése arra is utalhat, hogy anyja ekkor már beteg volt. Az egészen biztos, hogy Lack másodjára is megnősült, tehát fiainak anyja valamikor 1344–45 körül hunyhatott el. A második feleség, Szeri Margit 1355-től szerepel forrásainkban.¹⁸⁷ Apja,¹⁸⁸ Szeri Pósa ismert szereplője volt a temesközi régióknak. A Bárkalán nemzetségből származó Pósa Csongrádban volt birtokos, csakúgy, mint Lack.¹⁸⁹ Pályafutásukat szinte egyszerre kezdték, hiszen Pósa 1325-től szerepel sebesi várnagyként (egészen 1355-ig). Több vár várnagya is, mint amilyen Illyéd, Haram illetve Galambóc, ezen felül 1325-ben temesi ispán, kétszer pedig a déli Krassó élén találjuk.¹⁹⁰ A Pósa család őseként, Lackhoz hasonlóan egy Anjoukori előkelő család alapjait tette le.¹⁹¹ A házasság tehát két, egy adott régió belül jelentős befolyással bíró család között jött létre. Célja egyértelműen a pozíciók erősítését célozta. Ne feledkezzünk el arról, hogy a Lackfiak ekkor sorra nyerték el honorként a Tiszától keletre lévő megyék ispáni tisztségeit, az azokhoz tartozó várakkal egyetemben,¹⁹² márpedig a vár a hatalom alapjának számított.¹⁹³ Lack Temesközt célzó kapcsolatépítése is ebbe a tendenciába illik. Nem elhanyagolható tény, hogy fiai udvari jelenléte mellett számolnunk kell az 1340-es években a Pósaifiak ottani tevékenységével is.¹⁹⁴

187 *Engel*: Gen. Hermán nem 2. tábla: Lackfi.

188 Fivéréként: *Engel*: Gen. Zsidó nem 3. tábla: Petőfi és Becki (Bekcs-fi). Lányaként: *uo.* Bárkalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósaifi (szeri, szódi) ill. *uo.* Hermán nem 2. tábla: Lackfi. — 1359. jún. 29.: DL 4865: *nobilis domina Margyth vocata filia Pouze de Zeer*

189 *Engel*: Arch. II. 23. p.

190 *Engel*: Arch. I. 139., 142–143., 202., 309., 314., 324., 332., 407. p.

191 *Engel*: Gen. Bár-Kalán nem 1. Szeri ág 2. tábla: Pósaifi (szeri, szódi)

192 *Engel*: Arch. II. 139–140. p.

193 *Engel*, 2001. 128–130. p.

194 *Engel*: Arch. I. 477. p. — Szeri Pósaifi Balázs 1343-ban az aula tagja. Szeri Pósa később részt vett Lackfi István oldalán a nápolyi hadjáratban is: *Szaszkó Elek*: A Szeri Pósaifi család. Egy alföldi előkelő család története a 14–15. században. Doktori disszertáció, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi kar Történettudományi Doktori Iskola Eszmetörténeti Műhely — Középkor, 2013. 36., 42. p.

Szeri Margit maga is özvegyen maradt, korábban Szántói Pető felesége volt,¹⁹⁵ házasságából fiai is születtek.¹⁹⁶ A Zsidó nemzetségből való Pető 1317-től szatmári, 1321-től pedig még erdői ispán is, mely tisztségeket 1330-ig töltötte be.¹⁹⁷ Az országgyesítési harcok során többször találkozunk nevével.¹⁹⁸ Ebből a második házasságából nem születtek utódok. Margit 1359-ben az aradi káptalan előtt jelent meg mint Lack felesége, akkor is fiainak birtokügyeivel kapcsolatban.¹⁹⁹ Arra vonatkozóan, hogy Lack még 1359-ben is életben volt, az aradi káptalan január elején kelt oklevele mellett ez a másik bizonyítékunk.²⁰⁰ Az aradi káptalan említett oklevelében ugyanis Lack néhai székelyispánként és nem néhai személyként szerepel. Mostohafiai, Szántói Pető fiai, István és János ugyanis itt bizonyították, hogy a Csanád megyében lévő Szentmiklós birtok vásárlás, nem pedig Lack, az anyjuk (Szeri Margit), vagy a Lackfiak révén került hozzájuk.²⁰¹ Lack és Szeri Pósa fiainak későbbi pereskedéseit ez a rokoni kapocs sem akadályozta meg.²⁰²

-
- 195 1355. dec. 16.: DL 4568, DL 4643, AO VI. 260. sz. — A csanádi káptalan előtt Zuhai Albert lánya, valamint annak fiai eladták Csanád megyei Ószőlös birtokukat Margitnak, aki az oklevél szerint László egykori székelyispán felesége.
- 196 *Engel*: Gen. Zsidó nem 3. tábla: Petőfi és Becski (Bekcs-fi). — Két fia, János és István udvari lovagok, egyetlen lánya, Anna, Kállói István felesége lett. 1358. szept. 15.: AO VII. 199. sz. — Apori Bodor fia Jakab a Csanád megyei Szentmiklóst Szeri Margitnak, Lack egykori székelyispán nejének, valamint két fiának, Istvánnak és Jánosnak adta.
- 197 *Engel*: Arch. I. 126., 188. p. — A család birtokai zömében Közép-Szolnok megyében terültek el, ld. *uo.* II. 220. p. Szántai Pető 1330-ig mutatható ki a forrásokban, családjára ld. *Engel*: Gen. Zsidó nem 3. tábla: Petőfi és Becski (Becsk-fi).
- 198 *Bárány Attila*: Debreceni Dózsa küzdelme a bihari oligarchákkal. In: Debrecen város 650 éves. Szerk. Bárány Attila — Papp Klára — Szálkai Tamás. Debrecen, 2011. 98., 101. p. (75–126. p.)
- 199 1359. jún. 29.: DL 4865; *Szaszkó*, 2013. 35–36. p. — Szeri Margit hozományáról nem tudunk semmit, de nem zárható ki, hogy az Arad és Csanád megyékben is birtokokhoz juthatott így. Talán ennek tudható be, hogy Margit előző házasságából való fiai igyekeznek biztosítani birtokaikat.
- 200 1359. jún. 29.: DL 4865: *nobilis domina Margyth vocata, filia Pouze de Zeer, consors vero magistri Ladislai quondam comitis Syculorum.*
- 201 1359. jan. 5.: AO VII. 287. sz.
- 202 1363-ban Arad vármegye vizsgálta ki Lackfi Miklós és Pál hatalmaskodását, melyet Szeri Pósa fia, István ellenében követtek el Mikelakával határos és a Szeriek Gyelid nevezetű birtoka ellen. 1363. aug. 1.: DL 91 694, AOKlt. XLVII. 338. sz. Gyelidre ld. ÁMTF I. 177. p. További pereskedés Szeri Pósa fiaival: 1363. aug. 17.: DL 91 695, AOKlt. XLVII. 366. sz.

1346 elején, mikor Gilétfi Miklós nádor Szécsényi Tamás birtokperében ítélezett, akkor a bírótársak között ott szerepelt Lack is, mint néhai székelyispán.²⁰³ Udvari szereplésére azonban ez csak egy kivételes adat, ezt követően szinte eltűnik a forrásokból. 1359-ben még a Lippán összegyűlő ferences congregatio támogatója, mely szintén közelgő halálát feltételezi.²⁰⁴ Fia, Dénes, mint fentebb említettem, maga is ferences szerzetes volt, pályafutását kalocsai érsekként fejezte be.²⁰⁵ Lack kötődése a ferencesekhez a vallásos meggyőződésen túl családi szállal is megerősíthető. A ferencesek és az Anjou-dinasztia szoros kapcsolatát hosszú lenne taglalnunk, ám bizonyos, azzal, hogy Lack támogatta a ferenceseket, olyanok mellé sorakozott fel, mint Kont Miklós, Gilétfi Miklós nádorok, vagy Erzsébet anyakirályné.²⁰⁶

Egy életpálya összefoglalása

Fenti elemzésemből világossá vált, miként alapozta meg fiai, családja jövőjét Lack, avagy László. A korábban súlytalan Hermány nemzetséget,²⁰⁷ mely a hagyomány szerint Gizella királynéval érkezett az országba,²⁰⁸ többek között ő tette nagygyá, ismertté. Több kortársával ellentétben, úgy tűnik, családja békésen vészelte át azt az időszakot, mely az oligarchák gátlástalan terjeszkedéséről egészen I. Károly országgyűléséig elhúzódott. Habár pályafutása kezdetéről keveset tudunk, szinte biztosak lehetünk benne, hogy Lampert országbíró távoli rokonaként végül sikerült a király környezetébe kerülnie. Egy helyi, Csanád és Arad

203 1346. febr. 22.: DL 2013, AOkt. XXX. 134. sz. — A bárók között fia, István erdélyi vajda is helyet foglalt.

204 *Karácsonyi*, 1922. 42. p.; *Juhász-Lotz*, 1991. 55. p. — A forrásra ld. *Borovszky Samu*: A ferencziek történetéhez. In: *Történelmi Tár*, 18. (1895) 3. sor. 754. p. (749–755. p.): *capitula in Lippua anno Domini MCCCLII per reginam et aliud per magistrum Lagkonem anno MCCCLIX*. 1349-ben a pápa búcsút adott, ld. *Iványi István*: Délmagyarországra vonatkozó történelmi tárlózatok. In: *Történelmi és Régészeti Értesítő*. A Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat Közlönye, 6. (1880) 4. sz. 193. p. (191–193. p.) Alapítására: *Képes Krónika* 126. p. (201. cap.)

205 *Engel*: *Arch.* 65., 79., 85. p. — A knini püspökök között nem szerepel a neve. Vö. *uo.* II. 139. p.; *Pór Antal*: Dénes kalocsai érsek (1350–1355) nemzetsége. In: *Turul*, 20. (1901) 141–142. p.

206 *Karácsonyi*, 1922. 42. — Erzsébet királyné 1380. évi végrendeletében emlékezett meg a lippai Szent Lajos-kolostorról. 1380. ápr. 4.: DL 6692.

207 *Fügedi*, 1986. 236. p.

208 SRH I. 190. p. (88. cap.); *Képes Krónika* 34. p., SRH I. 300. p. (48. cap.)

megyék viszonylatában jelentős személyből aztán országos pozícióba került. Székelyispánként az erdélyi hatalmi konstellációban komoly súllyal rendelkezett, Szécsényi Tamás vajdával való viszonya pedig nem csupán intézmény-, hanem politikatörténeti oldalról is más megvilágításba helyezi a korszak arisztokráciájának történetét.

Tény, hogy az 1328 és 1359 közötti pályafutásából az első, nagyjából 1343-ig terjedő részben volt politikailag aktív, míg ezt követően visszavonulni látszik, mégis meghatározó személye a kora Anjou-kori elitnek. Több megye ispánjaként helyi tevékenysége ugyan ma már nem követhető nyomon a források pusztulása miatt, viszont az biztos, hogy különösen Arad és Csanád megyékben sikerült olyan birtokkomplexumot kialakítania magának, melynek felosztása fiai között komoly előnnyel ruházta fel őket.

Nyolc fiának ismerjük nevét, ezek közül ötöt túlélte,²⁰⁹ holott ekkor már maga is idős kort ért meg.²¹⁰ Halála előtt nem sokkal már unokái is bárók. 1358-ig bezárólag István fia, Dénes lovászmester, szörényi bán,²¹¹ a többiek, Miklós²¹² és Imre²¹³ az előrelépés kapujában álltak. Lack akkor, mikor 1343-ban távozott székelyispáni méltóságából és fia, András nyerte azt el, azt tette, amit egy a fiai jövőjét mérlegelő igazi családapa tehetett. Csendben háttérbe vonult, és a birtokai felosztásával elindította fiait azon az úton, melynek segítségével azok boldogulni tudtak a politikai életben. A következő esztendőк hadjárataiban, háborúiban már csak fiaival találkozunk, sőt, unokája, Dénes 1345-ben már a litvánok elleni harcokban is kitűnt.²¹⁴ Azt is megélte, hogy András a székelyekkel legyőzte az országra törő tatárokat,²¹⁵

209 *Engel*: Gen. Hermán nem 2. tábla: Lackfi — István 1353-ban, Imre 1335-ben a szerb hadjáratból visszatérőben, Mihály 1351-ben, Lack/László valamikor 1339 előtt, Dénes (kalocsai érsek) pedig 1355-ben hunytak el. András 1359 végén, így ő valamivel túlélte apját.

210 Halálakor már 70. életéve felett járhatott. Vö. *Karácsonyi*, 1889. 148. p.

211 *Engel*: Arch. I. 41. p.

212 István vajda fia, a döbröközi-ág őse. 1363-tól székelyispán: *Engel*: Arch. I. 192. p. További tisztségeire összefoglalóan ld. *uo.* II. 140. p.

213 István vajda fia, 1359-től lovászmester: *Engel*: Arch. I. 41. p. Összefoglalva: *uo.* II. 139. p.

214 *Wertner Mór*: Nagy Lajos király hadjáratai. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 19. (1918) 69. p. (59–97., 202–271. p.); *Kristó* 1988. 95. p.; *Skorka Renáta*: Nagy Lajos első litván hadjárata. In: *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Szerk. Pósan László – Veszprémy László. Bp., 2016. 257. p. (247–262. p.) — Lackfi István is részt vett a mondott hadjáratban, mely 1345 februárjában Vilio ostromában: *Skorka*, 2016. 257. p.

215 1344-re helyezte *Wertner*, 1918. 65–67. p. Kültülei nyomán a mai szakirodalom is 1345-ben átlapodik meg: Kültülei 6. cap.; *Vásáry István*: Nagy Lajos tatár hadjáratai. In: *Studia Caroliensia* (2006) 3–4. sz. 18–23. p. (17–30. p.).

mi több, mint az közszájon forgott, a győzelem attól a László királytól származott, aki névadó szentje is volt. Az, hogy befolyása megmaradt, mi sem bizonyítja jobban, mint a fentebb előhozott 1346. évi peres ügy, ahol a nádor egyik társaként jelent meg. Tehát még ekkor is megfordult az udvarban.

Az életében nagy szerepet játszó aradi káptalan oklevele az utolsó, mely még élő, aktív személyként szól róla. Talán éppen úton lehetett Aradra (Erdély felől jövet?), de az attól mai számításaink szerint 30 km-re lévő Kovászi falunál tovább nem jutott.²¹⁶ A gyors eljárás is bizonyítja, azonnal cselekedni kellett. Időskori betegsége gyötörhette, habár 1359 júniusában, sőt még szeptember közepén is élt,²¹⁷ az pedig, hogy a lippai ferencesek támogatójaként tűnik fel, illeszkedik abba a sorba, mely egy végoráit élő személy utolsó cselekedeteire utal.²¹⁸ Lack halála pillanatában már 70. életévén felül járhatott. Kevés középkori báróról és még kevesebb magyar királyról mondható el, hogy dédunokájával is találkozhatott. Fiának, Istvánnak Dénestől származott fia, István előtt ígéretes pályafutás állt.²¹⁹ Korabeli mércével is felfoghatatlan, hogy a család két tagja, az alapító és az 1397-ben politikai gyilkosság áldozatává váló utolsó személy ismerte/ismerhette egymást.

A sors fintora, hogy az, aki nem halmoz(hat)ta a tisztségeket, aki lemondott birtokairól, habár a kortárs udvari körökben éppen ezek gyarapítása állott mindenek felett,²²⁰ pont annak híre és neve forrott össze egy korszakkal. Gyermekeit már életében Lack fiaiként, a későbbiekben Lackfiakként emlegették.²²¹

216 ÁMTF I. 182. p., *Karácsonyi*, 1890. 160. p. — Legkorábban 1278-ban hallunk a településről (DL 1020), viszont birtokosát nem ismerjük. Papja a pápai tizedjegyzékben szerepel: Mon. Vat. Hung. I/1. 146., 150., 155., 161. p.

217 1359. szept. 15.: DL 4791, AO VII. 199. sz. — *Karácsonyi* 1360 tájára tette halálát: *Karácsonyi*, 1886. 168. p. A szóban forgó intézkedések azt valószínűsítik, hogy legkésőbb 1359 őszén hunyt el.

218 Temetkezési helyéről nincsenek információink. *Karácsonyi* Kerekegyházát feltételezte, ez azonban forrással nem támasztható alá. — *Karácsonyi*, 1889. 148. p. Ugyanígy szóba jöhet Arad, Lippa, de akár Erdély is.

219 Dénes vajda fia, a család csáktornyai ágának őse. Egyben Lack dédunokája. 1368-tól lovászmester: *Engel*: Arch. I. 41. p. A család kezén 1382-ben már hét várat találunk: *Engel*, 1985. 405. p.

220 1350. okt. 30.: DL 4151, AOkt. XXIX. 706. sz.; *Kristó*, 2000. 280. p. — Az István részére 1350-ben tett adománylevélben szerepel a hírnév utáni vágy, mikor Tarantói Lajos ellen Nápoly előtt csatát vállalt: *fegyvere az odaadó hűség buzgalma volt, és inkább választotta a halált, hogy a dicső hírben éljen utána, mint a megfutamodást ilyen ellenség elől*.

221 A teljesség igénye nélkül, csak 1345-ben: AOkt. XXIX. 442. sz. (András apja), 785. sz. (Miklós apja), 896. sz. (István apja).

Itinerárium²²²

1328. júl. — szept. [– 1329. jan. 13/15. ²²³]	a királyi táborban/Pozsony ²²⁴
1328. szept. 21. ²²⁵	Bruck ad der Leitha
1329. márc. 19. ²²⁶	Erdély
1330. jan. 29. ²²⁷	Visegrád
1330. febr. 12. ²²⁸	Visegrád
1330 ²²⁹ — 1331. jan. 24. ²³⁰	Erdély

222 Az alábbiakban Hermány nembeli Lack itineráriumát közlöm. Az itt szereplő adatok szerepelnek a dolgozat fentebbi részében. Szögletes zárójellel azokat a helyeket jelöltem, ahol pontos információ nem áll rendelkezésünkre tartózkodási helyét illetően, ellenben az feltételezhető. Fontos adatokkal szolgált számomra a királyi hadosztlások időpontja. Hosszas kutatás után sem találtam információt arra, hogy 1346 és 1358 vége/1359 eleje között hol tartózkodott.

223 A királyi seregek oszlása ekkor történt, elképzelhető, hogy Lack addig itt tartózkodott: *Almási*, 2004. 51. p.; *Piti*, 2016. 384. p.

224 I. Károly 1328. júl. 18-án már az osztrákoktól visszafoglalt Pozsonyban keltezte oklevelét, a hadjárat végéig itt is tartózkodott. 1328. júl. 18.: DF 253 134, AOklt. XII. 379. sz. A király még szept. 7-én is innen keltez: DL 3655, AOklt. XII. 405. sz. Tíz nappal később már az osztrák határon van, ekkor pedig már az idáig Visegrádon ténykedő Pál országbíró is a kíséretében volt, tehát igencsak valószínű, hogy Lack is megérkezett, ha nem volt itt korábban: DF 259 828, AOklt. XII. 412. sz.

225 A királyi seregek hadosztlása 1329. jan. 13-án került kihirdetésre, ebben az évben ez az egyetlen residentia exercitus regis. Erről ld. *Almási Tibor*: Az 1329. évi „residentia exercitus regis”. In: *Acta Historica*, 119. (2004) 53., 55. p. (47–56. p.). Lack ezután visszatért Erdélybe, ld. lentebb!

226 1329. ápr. 10.: DL 105 380, AOklt. XIII. 179. sz., EO II. 635., 644. sz. — Az erdélyi káptalan oklevele szerint Pogány Istvánnak iktatja birtokait, aki nyitrai birtokait elcserélte erdélyiekre. A király megbízottjaként járt el az ügyben.

227 1330. febr. 9.: DF 254 746, AOklt. XIV. 82. sz.

228 1330. febr. 23.: DL 2632, AOklt. XIV. 100. sz.

229 1351. márc. 30.: DL 29 686, EO III. 596. sz. — Az erdélyi káptalan oklevele szerint I. Károly 1330. évi havasalföldi hadjáratakor Lack Péterfalva egy részét erőszakkal elfoglalta, majd famulusának adta. Az oklevél szerint tehát Lack át sem kelt a Kárpátokon. Küküllő (Diódi) Némileg ennek ellentmond, hogy az év első felében Visegrádon tartózkodott, tehát valamikor vagy a királyi sereggel, vagy az előtt Erdélybe kellett távoznia.

230 A királyi sereg hadosztlásának időpontja. A sikertelen hadjárat már 1330-ban véget ért, Lack azonban seregével egészen biztosan Erdélyben tartózkodott ezt követően. Hadosztlásra ld. *Piti*, 2016. 383. p.

[1330 nyara — 1331 eleje között	Péterfalva] ²³¹
1335. aug. 14. ²³²	Visegrád ²³³
1336. júl. 22. ²³⁴ [– nov. 11. ²³⁵]	Rába és Rábca között
[1336. dec. 14. ²³⁶	Visegrád]
1338. nov. 9. előtt ²³⁷	Visegrád
1339. szept. 15. ²³⁸	Várad

-
- 231 Csak arról tudunk, hogy Lack hatalmaskodva elfoglalta a mondott birtokot, itteni tartózkodása feltételezhető, időpontja I. Károly havasalföldi hadjárata után helyezhető el, mivel azelőtt Visegrádon tartózkodott.
- 232 1335. aug. 14.: DL 76 508, AOklt. XIX. 507. sz.
- 233 Az országbíró oklevele Imre meggyilkolásának ügyében, miszerint Lack és fia, István egyútt mutatták be Pál országbíró, valamint bírótársai felé azt a tanúsítványt, melyet a király adott ki Imre halála kapcsán.
- 234 1336. júl. 22.: DF 252 741, AOklt. XX. 300. sz. — A Rába és Rábca folyók közötti királyi seregek kapitányaként (*princeps et capitaneus domini inter fluvium Raba et Rapcha*). Lack biztosan nem tartózkodott Visegrádon, mivel júl. 10-én Baksa nembeli Tamás ekkor fizetett le Nagy Miklósnak azt a 47 márkát, mellyel fia, Imre meggyilkolása végett tartozott: DL 76 539, AOklt. XX. 291. sz. Szept. 15-én az országbíró előtt fizette ki Baksa Tamás a hátralékot, ekkor már Lecha-i János jelenik meg Lack és fiai nevében mint famulus: DL 76 540, AOklt. XX. 348. sz. 1336. okt. 6-án az országbíró előtt Tamás újabb összeget fizetett ki Lackfi Imre megöléséért, ekkor újból Nagy Miklóst említik képviselőként. A köztes időszakban feltehető, hogy Visegrád és a királyi sereg közötti távot tehetta meg, ezért említik szept. 15-én Lecha-i Jánost: DL 76 541, AOklt. XX. 370. sz. Paradox módon tehát azt tudjuk, hogy Lack éppen hol nem volt, de azt nem, hogy hol.
- 235 Rába és Rábca közötti kapitányi címét 1336. nov. 11-ig nem említik, viszont ekkor került sor a királyi hadak osztlására: *Piti*, 2016. 387. p.
- 236 DL 76 545, AOklt. XX. 483. sz. — Az oklevél szövegében nincs konkrét utalás arra, hogy Baksa Tamás a személyesen jelenlévő Lacknak és fiainak adta volna át az összeget. Az ügyben az sincs segítségünkre, hogy Lackfi István tartózkodási helyét sem ismerjük pontosan ekkor. 1337 januárjában ugyanígy ír az országbíró, itt azonban nagy a valószínűsége, hogy Nagy Miklós járt el, hiszen 1336 dec. 14-én erről volt szó, ám őt itt nem is említik: 1337. jan. 27.: DL 76 548, AOklt. XXI. 35. sz.
- 237 1338. nov. 9.: DL 3122, AOklt. XXII. 554. sz. — Az országbíró társaként Lack mint a székelyek bírója volt jelen. A peres ügy a veszprémvölgyi apácák, valamint Heim fiai, Pál és Heim, valamint Miska fia Pál között zajlott.
- 238 1339. szept. 15.: DF 277 288, AOklt. XXIII. 549. sz.; DF 277 287, AOklt. XXIII. 550. sz. — *nobiles viri, magistri Ladislaus filius Dyonisii de genere Herman, comes trium gentium Sculorum, Chanadyensis, Bistryciensis et de Megyes, necnon Stephanus, magister agazonum domini nostri regis ac Andreas, Nicolaus et Paulus, filii eiusdem magistri Ladislai per se personaliter ac Michaele, alio filio suo ad nostram accedentes presentiam viva voce, sana mente ultroneaque voluntate unanimiter confessi sunt etc.*

1342. máj. 1. ²³⁹	Arad
1343 tavasza	Erdély (Lőrincréve) ²⁴⁰
	Kerekegyháza ²⁴¹
1346. febr. 22. ²⁴²	Buda
[1346 tavasza – 1358 ősze	Kerekegyháza] ²⁴³
[1358 vége	Erdély] ²⁴⁴
1359. jan. 4.	Kovácsi falu ²⁴⁵
[1359 nyara	Kerekegyháza]

239 DL 87 130, AOKlt. XXVI. 169. sz., EO III. 88. sz. — Az aradi káptalan oklevele Lack fiainak birtokosztályáról.

240 1343. ápr. 3.: DL 91 332, AOKlt. XXVII. 147. sz., EO III. 124. sz. — Az erdélyi káptalan oklevele, arról, hogy Kenchud fia Gergely fiai, Miklós és Jakab gáldi nemesek 30 ezüst márkáért eladták Lőrincréve birtokukat László székelyispánnak, beszercei ispánnak. Lack ekkor Erdélyben tartózkodhatott.

241 1343. máj. 2.: DL 29 673, AOKlt. XXVII. 239. sz. — János aradi prépost famulus-a, Pető a csanádi káptalan előtt tiltja el László székelyispánt a Kerekegyház (Keregeghaz) falu melletti Wonuz, Itelaka (Mikelaka) birtokok megszállásától. Ezek szerint Lack 1342–43 folyamán erre már tett kísérletet, vagy más káptalani birtokok esetében lehetett már precedens. Mivel Lack uradalmi központja Kerekegyházán volt, ezért jogosan feltételezhető, hogy ekkor itt tartózkodhatott. A mondott birtokokra ld. ÁMTF I. 179. Mikelaka község Arad mellett keletre: *uo.* 181. p. Wonuz: Csánki I. 781. p. Gáld: ÁMTF II. 160. p.

242 1356. febr. 22.: DL 2013, AOKlt. XXX. 134. sz.

243 A jeltett időszakban egyedül az tűnik biztosnak, hogy Kerekegyházán tartózkodott, másra adatot nem találtam.

244 Mivel Lack rezidenciája Kerekegyházán volt, Kovászi pedig Aradtól keletre található, így adja magát a feltételezés, hogy Lack ekkor Erdély felől érkezett ide. Ezt megerősíteni látszik, hogy erdélyi birtokairól 1342 után is hallunk. Vö. *Karácsonyi*, 1890. 160. p. — 1412-ben a falu határában lévő szőlőt a Lackfiak birtokaként írják le, így valószínűleg a teljes település nem volt az aradi káptalan birtoka.

245 *ipse* (sc. Petrus custos) *feria sexta proxima ante festum Epiphaniarum Domini nunc venturum accessisset in villam Koazy, ubi dictus magister Ladislaus in sui et aliorum proborum virorum presentia dixisset et confessus exitisset* — A Szántói Pető-fiak ügyében eljáró Péter, az aradi káptalan örkanonokja Kovászi faluban kereste fel László egykori székelyispánt, ahol az bevallást tett arról, hogy Szántói István és János a Csanád megyei Szentmiklós birtokot nem az ő, vagy anyjuk, Szeri Margit, sem pedig Lack fiai pénzen, hanem saját költségükön szereztek meg. Később nem említik: Csánki I. 774. p. Az 1342. évi birtokosztály szerint Kovászi András birtokába került, *Koazy* névalakban: DL 87 130.

Gyakrabban hivatkozott munkák jegyzéke

- AO Anjou-kori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Szerk. Nagy Imre. I–VII. köt. Bp., 1878–1920.
- AOklt Anjou-kori Oklevéltár. Főszerk.: Kristó Gyula. Szeged–Bp., 1990–
- ÁMTF *Györffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV. köt. Bp., 1987–1998.
- Bertényi, 1987.* *Bertényi Iván*: Magyarország az Anjouk korában. Bp., 1987.
- Bodor, 1983.* *Bodor György*: Az 1562 előtti székely nemzetiségi szervezetről. In: Történelmi Szemle, 26. (1983) 2. sz. 281–305. p.
- CD Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis I–XI. Studia et opera Georgii Fejér. Budaë, 1829–1844.
- CDES Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I–II. Ed. Richard Marsina. Bratislavæ, 1971–1987.
- C. Tóth, 2000.* *C. Tóth Norbert*: Oklevelek Simontornya középkori történetéhez 1264–1543. In: Levéltári Közlemények, 71. (2000) 1–2. sz. 93–127. p.
- Csánki *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–III., V. Bp., 1890–1913.
- DF Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény
- DL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár
- EO Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez. I–III. köt. Szerk. Jakó Zsigmond. Bp., 1997–2008.
- Engel: Arch.* *Engel Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. köt. Bp., 1996.

- Engel: Gen.* *Engel Pál: Középkori magyar genealógia. Magyar Középkori Adattár. CD-ROM. Bp., 2001.*
- Engel, 1982.* *Engel Pál: Honor, vár, ispánság. Tanulmányok az Anjou-királyság kormányzati rendszeréről. In: Századok, 116. (1982) 880–922. p.*
- Engel, 1985.* *Engel Pál: Nagy Lajos bárói. In: Történelmi Szemle, 28. (1985) 3. sz. 393–413. p.*
- Engel, 1988.* *Engel Pál: Az ország újra egyesítése. I. Károly harcai az oligarchák ellen (1310–1323). In: Századok, 122. (1988) 89–146. p.*
- Engel, 1997.* *Engel Pál: Nagy Lajos ismeretlen adományreformja. In: Történelmi Szemle, 39. (1997) 2. sz. 137–158. p.*
- Engel–Lövei, 1998.* *Engel Pál – Lövei Pál: Sokpecsétes oklevelek 1323-ból és 1328-ból. In: Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára. Szerk. Bardoly István – László Csaba. Bp., 1998. 133–148. p.*
- Engel, 2001.* *Engel Pál: Szent István birodalma. Bp., 2001.*
- Fügedi, 1986.* *Fügedi Erik: Ispánok, bárók, kiskirályok. A középkori magyar arisztokrácia fejlődése. Bp., 1986.*
- Juhász–Lotz, 1991.* *Juhász Kálmán – Lotz Antal: Szerzetesek a csanádi egyházmegyében a középkorban. In: Tanulmányok Csongrád megye történetéből 18. Szeged, 1991. 17–94. p.*
- Karácsonyi, 1886.* *Karácsonyi János: A kerekegyházi Laczkfyak családfája. In: Turul, 4. (1886) 166–173. p.*
- Karácsonyi, 1887.* *Karácsonyi János: A Laczkfyak története. In: Történelmi és régészeti értesítő. A Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat Közlönye, 3. (1887) 1. sz. 5–12., 134–148. p.*
- Karácsonyi, 1890* *Karácsonyi János: Az aradi prépostság és a káptalan birtokai. (Folytatás). In: Történelmi és régészeti értesítő. A Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat Közlönye, 6. (1890) 3. sz. 151–165. p.*

- Karácsonyi*, 1922. *Karácsonyi János*: Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I. köt. Bp., 1922.
- Karácsonyi*, 1995. *Karácsonyi János*: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Bp., 1995.
- Képes Krónika *Képes Krónika*. Ford. Bollók János – Szovák Kornél – Veszprémi László. Bp., 2004.
- KMTL *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. Kristó Gyula. Szerk. Engel Pál – Makk Ferenc. Bp., 1994.
- Kordé*, 1999. *Kordé Zoltán*: Károly Róbert székely ispánjai: Adalékok az I. Károly alatti arisztokrácia történetéhez. In: *Acta Historica*, 109. (1999) 21–31. p.
- Kristó*, 1988. *Kristó Gyula*: Az Anjou-kor háborúi. Bp., 1988.
- Kristó*, 2003. *Kristó Gyula*: I. Károly harcai a tartományurak ellen (1310–1323). In: *Századok*, 137. (2003) 297–347. p.
- Küküllei *Küküllei János*: Lajos király krónikája. *Névtelen szerző*: Geszta Lajos királyról. Ford. Kristó Gyula. Bp., 2000.
- Mon. Vat. Hung. *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*. I–IV. köt. Bp., 1885–1891.
- Piti*, 2016. *Piti Ferenc*: Királyi hadoszlások Károly Róbert uralkodása idején. In: *Hadtörténelmi közlemények*, 129. (2016) 2. sz. 381–392. p.
- RA *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. I–II. köt. Szerk. Szentpétery Imre – Borsa Iván. Bp., 1923–1987.
- SRH *Scriptores Rerum Hungaricarum. Tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*. Ed. Emericus Szentpétery. Bp., 1999. (reprint)
- UBB *Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg*. I–V. Ed. Hans Wagner, Irmtraut Lindeck-Pozza, etc. Graz – Köln – Wien, 1955–1999.

- Veszprém*, 2016. *Veszprém László*: A „posadai” csata. Károly Róbert 1330-as havasalföldi hadjárata. In: Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század). Szerk. Pósn László – Veszprém László. Bp., 2016. 232–246. p.
- Zsoldos*: Arch. *Zsoldos Attila*: Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Bp., 2011.
- Zsoldos*, 2017. *Zsoldos Attila*: A Druget-tartomány története 1315–1342. Bp., 2017.